

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta provozně ekonomická

Katedra statistiky

Diplomová práce

**Statistická analýza uplatnění cizinců z třetích zemí
na trhu práce v Ústeckém kraji**

Daniela Marešová

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra statistiky

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Daniela Marešová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Statistická analýza uplatnění cizinců z třetích zemí na trhu práce v Ústeckém kraji

Název anglicky

Statistical analysis of third country foreigners engagement on labour market in Ústecký Region

Cíle práce

Cílem práce je analýza postavení a uplatnění cizinců z třetích zemí na trhu práce v Ústeckém kraji na základě relevantních ukazatelů. Řešení si bude všimnout vlivu objektivních a subjektivních překážek pracovní integrace cizinců ze zemí mimo EU ve vztahu k jejich pozici na pracovním trhu kraje. Na základě provedených analýz budou formulovány návrhy a doporučení pro sbližování a vzájemné respektování zaměstnaných z majoritní části se zaměstnanými cizinci.

Metodika

Vytvořená databáze bude statisticky vyhodnocena pomocí metod z oblasti časových řad, indexní analýzy a z oblasti analýzy závislosti kvalitativních znaků.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

trh práce, zaměstnanost, nezaměstnanost, rizikové skupiny, cizinec, třetí země, integrace, objektivní překážky, subjektivní překážky, pracovní povolení

Doporučené zdroje informací

- BABICKÁ, K.: Pracovní migrace do České republiky. In SCHEU, H. C. (ed.). Migrace a kulturní konflikty. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2011. Str. 178-192. ISBN 978-80-87284-07-0.
- Další literatura bude uvedena v průběhu zpracování diplomové práce.
- HENDL, J.: Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- KLVAŇOVÁ, R.: Proměna pojetí integrace migrantů v ČR. In SCHEU, H. C. (ed.). Migrace a kulturní konflikty. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2011, str. 263-272. ISBN 978-80-87284-07-0.
- NIESSEN, J., SCHIBEL, Y.: Příručka o integraci: pro tvůrce politik a odborníky z praxe. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005. 83 s. ISBN 80-86878-24-4.
- RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, R. (eds.): Sociální integrace přistěhovalců v České republice. 1. vyd. Praha: Slon, 2009. 309 s. ISBN 978-80-7419-023-0.
- SCHEU, H. C. (ed.): Migrace a kulturní konflikty. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2011. 322 s. ISBN 978-80-87284-07-0.
- SVATOŠOVÁ, L., KÁBA, B., PRÁŠILOVÁ, M.: Zdroje a zpracování sociálních a ekonomických dat. Praha: ČZU PEF, 2004. ISBN 80-213-1189-4.
- ŠIŠKOVÁ, T. (ed.): Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

doc. Ing. Marie Prášilová, CSc.

Elektronicky schváleno dne 15. 10. 2014

prof. Ing. Libuše Svatošová, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 11. 11. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 26. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Statistická analýza uplatnění cizinců z třetích zemí na trhu práce v Ústeckém kraji“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. března 2015

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala za odbornou pomoc a trpělivost vedoucí práce doc. Ing. Marii Prášilové, CSc., která mi cennými radami a zkušenostmi pomohla k vypracování práce.

Statistická analýza uplatnění cizinců z třetích zemí na trhu práce v Ústeckém kraji

Statistical Analysis of Working Integration at the Labour Market in Ústí nad Labem District

Souhrn

Práce se zabývá problematikou pracovní integrace cizinců ze třetích zemí v Ústeckém kraji. V první části je přehledně zpracována migrace a integrace cizinců do české společnosti a také problematika týkající se českého trhu práce, který není vůči cizincům ze třetích zemí zcela otevřený. Cizinci se tak potýkají s mnohými problémy, a pokud mají opravdu vůli v České republice pracovat, je nutné splnit mnohé podmínky. Praktická část je pak zaměřena na samotné šetření přímo mezi cizinci v Ústeckém kraji, tedy na pracovištích OAMP v Ústí nad Labem a Chomutově, kde byl proveden výzkum zaměřený na uplatnění cizinců na trhu práce. Všechna data získaná výzkumným šetřením jsou v praktické části vyhodnocena, analyzována a v závěru přináší praktická část návrhy opatření ke zlepšení situace.

Summary

The work deals with the problematics of the working integration of foreigners from the third world, outside the EU in the Ústí nad Labem district. The first part transparently handles the problem of the migration and foreigners integration into the Czech society and includes the problematics of the labour market which seems to be not so opened to foreigners. Foreigners fight with many problems at the labour market and if they really want to enter the Czech labour market, they have to fulfill many conditions. The practical part is focused on the investigation directly in foreigners community in Ústí nad Labem district, at the OAMP working places in Ústí nad Labem and Chomutov, where the research was done. The data are then evaluated and clearly analyzed and elaborated and at the end of the practical part are included suggestions for improvement.

Klíčová slova: cizinci, cizinci z třetích zemí, migrace, integrace, trh práce, integrační politika, regulace na trhu práce, nelegální zaměstnávání, bariéry na trhu práce

Keywords: foreigners, foreigners from the third countries, migration, integration, labour market, integration policy, regulation on the labour market, illegal employment, barriers at the labour market

Obsah

1 Úvod.....	9
2 Cíl a metodika.....	11
2.1 Cíl práce.....	11
2.2 Metodika.....	11
2.2.1 Testování závislosti kvalitativních ukazatelů.....	12
2.2.2 Analýza časových řad.....	12
3 Literární rešerše.....	16
3.1 Cizinci v České republice.....	16
3.2 Pobytový status cizinců v České republice.....	17
3.2.1 Azyl a doplňková ochrana.....	17
3.2.4 Přejížděný pobyt.....	20
3.2.5 Dlouhodobý pobyt.....	21
3.2.6 Trvalý pobyt.....	22
3.3 Integrace cizinců v České republice.....	23
3.3.1 Financování integrace cizinců.....	24
3.3.2 Migrační politika České republiky.....	27
3.4 Cizinci na trhu práce.....	27
3.4.1 Regulace na trhu práce.....	29
3.4.2 Problematika nelegálního zaměstnávání cizinců.....	30
3.4.3 Bariéry cizince na trhu práce.....	31
4 Specifika Ústeckého kraje.....	34
4.1 Cizinci v Ústeckém kraji.....	34
4.2 Zaměstnanost cizinců v Ústeckém kraji.....	37
5 Praktická část.....	39
5.1 Vývoj vybraných ukazatelů v Ústeckém kraji.....	39
5.1.1 Vývoj počtu cizinců v Ústeckém kraji.....	39
5.1.2 Vývoj počtu zaměstnanosti cizinců v Ústeckém kraji.....	41
5.1.3 Vývoj počtu cizinců s živnostenským oprávněním v Ústeckém kraji.....	45
5.2 Dotazníkové šetření.....	46
5.2.1 Hypotézy.....	47
5.2.2 Výzkumný soubor.....	47
5.2.3 Metody sběru dat.....	47
5.2.4 Průběh dotazníkového šetření.....	48
5.2.5 Interpretace zjištěných dat.....	48
5.2.6 Výsledky šetření.....	63

6 Závěr	73
7 Seznam použité literatury.....	76
8 Seznam tabulek a grafů.....	78
9 Přílohy.....	79

1 Úvod

V současné době je stále více diskutována otázka integrace cizinců do naší společnosti. Migrace je stará jako lidstvo samo, lidé vždy opouštěli své domovy s vidinou, že nové místo či jiná společnost jim přinese užitek nebo možnost mít se lépe. Snaha zvýšit svůj životní standard je i v dnešní době nejčastějším důvodem migrace. Začít však život v nové, často zcela neznámé, zemi, není jednoduché a přináší sebou spoustu problémů nejen pro cizince samotného, který se snaží vyhovět nárokům a požadavkům nové společnosti, ale také hostitelské zemi, která by měla mít zpracovaný určitý plán či systém, jak integrační politiku řídit a jak se s příchodem cizinců vyrovnávat. Ne všechny země Evropské unie se dokáží s příchodem většího počtu cizinců vyrovnat a je samozřejmé, že některé země jsou pro cizince přitažlivější než země jiné. Mnozí cizinci nevolí Českou republiku jako cílovou zemi, ve které by chtěli natrvalo nebo alespoň na delší dobu zůstat, nicméně okolnosti je donutí, aby zde setrvali. Ačkoli Česká republika nepatří mezi unijní giganty v počtu cizinců a dle statistik zde žije pouze cca 4% cizinců, i naše společnost, legislativa a úřady se s cizineckou problematikou lépe či hůře potýkají.

Aktuálním problémem je příchod cizinců ze zemí, které jsou ohroženy válečným konfliktem a ačkoli zlé jazyky tvrdí, že by se stát měl postarat primárně o své občany, každá země by měla být připravena i na pomoc cizincům, kteří jsou válečným konfliktem ohroženi. Ústecký kraj je v počtu cizinců na čtvrtém místě v celorepublikové statistice a i když se potýká s vysokou nezaměstnaností, což cizincům příchod do tohoto kraje a následnou pracovní integraci ztěžuje, počet cizinců se stále zvyšuje. Nalézt vhodné pracovní uplatnění je však velmi často obtížné i pro české občany, natož pak pro cizince, pro které je mnohdy náročné jen získat potřebné dokumenty k tomu, aby se v České republice mohli do pracovního procesu zapojit. Častým problémem bývá nostrifikace, tj. uznání zahraničního vzdělání a často se stává, že ani toto potenciálním zaměstnavatelům nestačí. Dalším, pro některé národnosti zcela nepřekonatelným problémem, je jazyková bariéra, kterou je nutné při snaze o nalezení zaměstnání v České republice, odstranit.

Ústecký kraj je ohrožen mnoha sociálně patologickými jevy, nachází se zde velký počet sociálně vyloučených lokalit, s čímž je spojena vysoká nezaměstnanost, zátěž sociálního systému, i kriminalita.

Velké množství cizinců, kteří sem přichází, jsou sami ohroženou skupinou, nejen sociální skupinou ve společnosti, ale i ohroženou skupinou na trhu práce. Nedobrovolným migrantům sice Česká republika poskytuje maximální podporu, co se bydlení, sociálního zabezpečení, jazykového vzdělání týče, snaží se jim pomoci i s integrací na trh práce. Bohužel cizinci, kteří opouští svou zemi nedobrovolně, často jen proto, že jim nezbývá jiná možnost, jak zachránit svůj život, s integrací na český trh nespíchají.

Situace u dobrovolných migrantů je jiná a častým důvodem příchodu do České republiky je právě vidina nalezení dobrého zaměstnání. To je spojeno s mnohými legislativními opatřeními, neboť Česká republika s masivním zaměstnáváním cizinců, jako to bylo v minulých letech, nepočítá a snaží se primárně uplatnit na trhu práce české občany. Existují však profese, které jsou dlouhodobě neobsaditelné českými občany, buď proto, že v České republice chybí kvalitní vzdělávání pro tuto kvalifikaci nebo proto, že Češi samotní migrují do jiných zemí, které jim nabízejí zajímavější platové ohodnocení právě v oboru, který je zde podhodnocen. To se stává obrovskou příležitostí pro cizince, kteří dané vzdělání mají a dává jim to šanci přicestovat a začít pracovat bez významnějších překážek, které by na své cestě museli překračovat. I my, Češi, na cestě za prací do jiné země, musíme překonávat mnohé bariéry, nejen jazykové a kulturní, a ačkoli trh práce je nám otevřen v celé Evropské unii, mnozí z nás se takovéto změny obávají. Potom bychom se měli vcítit do situace cizinců, kteří k nám přicházejí, pokusit se potlačit xenofobní myšlenky a brát cizince jako součást naší společnosti, která nás určitým způsobem může obohatit.

2 Cíl a metodika

2.1 Cíl práce

Práce si klade za cíl analyzovat pracovní integraci cizinců v Ústeckém kraji. Výzkum má za úkol zhodnotit jejich uplatnitelnost na trhu práce, případné důvody jejich nezaměstnanosti a také překážky, které jim v uplatnění na trhu práce brání.

Výchozím bodem bude šetření provedené pomocí standardizovaného rozhovoru na pracovištích Ministerstva vnitra zabývajících se pobytovými otázkami cizinců v Ústeckém kraji. Tato pracoviště se v Ústeckém kraji nachází v Ústí nad Labem a v Chomutově. Z výsledků šetření budou získána data, která poskytnou informace o tom, jak je pracovní integrace cizinců v Ústeckém kraji úspěšná, co k jejímu úspěchu vede, nebo naopak, jaké jsou nejvýznamnější překážky pracovní integrace cizinců. Součástí výzkumu bude analýza objektivních dat ve zkoumané lokalitě, tj. vývoj počtu cizinců z třetích zemí s povoleným pobytem a vývoj počtu zaměstnaných cizinců z třetích zemí v Ústeckém kraji ve sledovaných obdobích 2004 – 2013, která bude provedena metodou časových řad a výsledky budou následně vyhodnoceny a interpretovány.

2.2 Metodika

Pro výzkumné šetření bude použita metoda sbírání dat za pomoci standardizovaného rozhovoru se dvěma druhy otázek. První kategorii budou tvořit otázky zaměřené na prostou identifikaci cílové skupiny, kdy je nutné sebrat základní demografická a osobní data respondentů, ve druhé kategorii budou obsaženy otázky, které budou zaměřeny přímo na pracovní integraci cizinců. Všechna data budou následně zpracována a přehledně zaznamenána do tabulek a grafů s komentáři. Kvantitativní data budou zobrazena za pomoci tabulek četností s doplňujícím grafovým zobrazením (kruhové a sloupcové grafy). Data budou následně doplněna o metody, které mají za úkol vést k testování a ověřování hypotéz.

Hypotézy budou ověřovány pomocí analýzy závislosti kvalitativních znaků (asociace a kontingence). Mezi jednotlivými kvalitativními a kvantitativními znaky výzkumu je možné zkoumat vzájemnou existenci závislosti a síly. Pokud mají kvalitativní znaky dvě obměny, označujeme je jako znaky alternativní, pokud mají obměn více, označujeme je za znaky množné. V případě, že jde o zkoumání závislosti mezi znaky alternativními, je používána metoda asociace.

Kontingence je pak použita v případě, že se jedná o znaky množné (srov. Svatošová, 2008).
Objektivní data budou zkoumána pomocí analýzy časových řad.

2.2.1 Testování závislosti kvalitativních ukazatelů

Asociační tabulky

Nulová hypotéza o nezávislosti je testována pomocí testového kritéria χ^2 .

χ^2 test nezávislosti

$$\chi^2 = \frac{n(ad - bc)^2}{(a+b)(a+c)(b+d)(c+d)}$$

Pomocí tabulky χ^2 rozdělení je možné nalézt kritické hodnoty $\chi^2_{a(1)}$ a ty je následně možné porovnat s výslednou hodnotou testového kritéria. Je-li $\chi^2 > \chi^2_{a(1)}$, nulovou hypotézu o nezávislosti zamítáme.

Určení síly závislosti v asociační tabulce

Koeficient asociace V

$$V = \frac{ad - bc}{\sqrt{(a+b)(c+d)(a+c)(b+d)}}$$

Koeficient asociace může nabývat hodnot $\langle -1, 1 \rangle$. Je možné využít i hodnoty testového kritéria χ^2 , v takovém případě však vyjadřujeme koeficient v absolutní hodnotě.

$$|V| = \sqrt{\frac{\chi^2}{n}}$$

Kontingenční tabulky

Testování nezávislosti znaků v kontingenční tabulce

Jako test nezávislosti v kontingenční tabulce je užíván χ^2 -test, který je zobecněním χ^2 -testu pro asociační tabulku. Vychází se z rozdílu skutečných četností n_{ij} a teoretických četností n_{oj} . (Srov. Svatošová, 2008)

χ^2 Test nezávislosti

H0: mezi sledovanými znaky neexistuje závislost

Testové kritérium:

$$\chi^2 = \sum \sum \frac{(n_{ij} - n_{oj})^2}{n_{oj}}, \text{ kde } n_{oj} = \frac{n_i \cdot n_j}{N}$$

Vypočtenou hodnotu testového kritéria porovnááme s kritickou hodnotou $\chi^2_{\alpha(k-1)(m-1)}$, kde k představuje počet obměn prvního znaku a m počet obměn druhého znaku. Je-li $\chi^2 > \chi^2_{\alpha(k-1)(m-1)}$, nulovou hypotézu o nezávislosti zamítáme.

2.2.2 Analýza časových řad

Důležitou součástí analýzy je zkoumání změn jednotlivých jevů v čase, kdy prostředkem pro toto zkoumání je časová řada, kde jsou jednotlivé úrovně závisle proměnné veličiny považovány jako funkce času. Časová řada je definována jako množina pozorování kvantitativního ukazatele uspořádaná v čase. Podle charakteru jednotlivých ukazatelů se časové řady dělí na okamžikové a intervalové. Dynamiku vývoje časových řad určují různé statistické charakteristiky, kdy „*absolutní charakteristiky umožňují absolutní porovnání hodnot jednotlivých členů časové řady. Nejčastěji se používají první difference neboli absolutní přírůstky.*“¹

$$d_{yt} = y_t - y_{t-1} \quad t = 2, 3 \dots, n$$

První absolutní difference určuje absolutní přírůstek nebo úbytek zkoumaného ukazatele v určitém období oproti období bezprostředně předcházejícímu.

Druhá absolutní difference pak určuje rozdíl dvou sousedních absolutních přírůstků, tj. prvních absolutních diferencí.

$$d^{(2)}_{yt} = d_{yt} - d_{yt-1} = y_t - 2y_{t-2}, \quad t = 3 \dots n.$$

Druhá absolutní difference určuje absolutní zrychlení nebo naopak zpomalení vývoje ve zkoumané časové řadě.

¹ Svatošová, str. 38

Kromě absolutních charakteristik je možné použít také relativní charakteristiky růstu, které jsou bezproměnnými veličinami. Tempo růstu je definováno jako:

$$k_t = \frac{y_t}{y_{t-1}} \quad t = 2, 3, \dots, n.$$

Při analýze časových řad jsou dále využívány trendové funkce. Popis tendence vývoje analyzované řady je jedním z nejdůležitějších úkolů analýzy časových řad. Z okruhu trendových funkcí jsme se zaměřili na následující čtyři.

Lineární trend $T_t = b_0 + b_1 \cdot t$ lze chápat jako odhad trendu $\mu = b_0 + b_1$, který se vztahuje k základnímu souboru.

$$T_t = b_0 + b_1 \cdot t \quad t = 1, 2, 3, \dots, n,$$

$$\text{kde } b_0 = \bar{y}_t - b_1 \cdot \bar{t}$$

$$b_1 = \frac{\overline{y_t \cdot t} - \bar{y}_t \cdot \bar{t}}{\overline{t^2} - \bar{t}^2}$$

Kvadratický (parabolický) trend 2. stupně je vyjádřen následujícím vzorcem:

$$T_t = b_0 + b_1 \cdot t + b_2 \cdot t^2 \quad t = 1, 2, 3, \dots, n,$$

kde b_0 , b_1 a b_2 získáme ze soustavy rovnic

$$n \cdot b_0 + b_1 \cdot \sum t + b_2 \cdot \sum t^2 = \sum y_t$$

$$b_0 \cdot \sum t + b_1 \cdot \sum t^2 + b_2 \cdot \sum t^3 = \sum t \cdot y_t$$

$$b_0 \cdot \sum t^2 + b_1 \cdot \sum t^3 + b_2 \cdot \sum t^4 = \sum t^2 \cdot y_t$$

Kvadratický (parabolický) trend 3. stupně je vyjádřen následujícím vztahem:

$$T_t = b_0 + b_1 \cdot t + b_2 \cdot t^2 + b_3 \cdot t^3 \quad t = 1, 2, 3, \dots, n,$$

kde b_0, b_1, b_2 a b_3 získáme ze soustavy rovnic

$$n \cdot b_0 + b_1 \cdot \sum t + b_2 \cdot \sum t^2 + b_3 \cdot \sum t^3 = \sum y_t$$

$$b_0 \cdot \sum t + b_1 \cdot \sum t^2 + b_2 \cdot \sum t^3 + b_3 \cdot \sum t^4 = \sum t \cdot y_t$$

$$b_0 \cdot \sum t^2 + b_1 \cdot \sum t^3 + b_2 \cdot \sum t^4 + b_3 \cdot \sum t^5 = \sum t^2 \cdot y_t$$

$$b_0 \cdot \sum t^3 + b_1 \cdot \sum t^4 + b_2 \cdot \sum t^5 + b_3 \cdot \sum t^6 = \sum t^3 \cdot y_t$$

Exponenciální trend je vyjádřen následujícím vzorcem:

$$T_t = b_0 \cdot b_1^{t'} \quad t' = -3, -2, \dots, 2, 3, \dots$$

$$\text{kde } b_0 = \log \frac{\sum \log y_t}{n}$$

$$b_1 = \log \frac{\sum t' \cdot \log y_t}{\sum t'^2}$$

K vyhodnocení trendových funkcí slouží ukazatel **index determinace**. Čím více se hodnota indexu blíží k hodnotě 1, tím funkce lépe vystihuje reálný vývoj zkoumaného jevu v minulosti a také budoucí vývoj.

Index determinace

$$I^2 = 1 - \frac{\sum (y_t - T_t)^2}{\sum \sum (y_t - \bar{y}_t)^2} \quad t = 1, 2, 3, \dots, n,$$

3 Literární rešerše

3.1 Cizinci v České republice

Lidé od nepaměti opouštěli svoji zemi původu, aby žili v jiné zemi s předpokladem, že život mimo jejich domovinu pro ně bude přínosem. Proces, při kterém dochází k prostorovému přemístění osob, ať už na delší či kratší dobu, případně natrvalo, je považováno za migraci. Migraci je možné realizovat dvěma směry, a to *zvenčí směrem dovnitř*, kdy se jedná o imigraci (přistěhovávání) nebo směrem *zvnitřku ven* a v tomto případě se jedná o emigraci (vystěhovávání). Migrace je navíc ovlivňována dalšími faktory, které Drbohlav² označuje jako „push“ faktory, tj. Takové, které vypuzují obyvatelstvo ven z jejich domovské země a „pull“ faktory, které je naopak do nové země přitahují. Dle definice OSN je pak migrantem každý člověk, který změnil místo svého pobytu překročením mezinárodně uznávaných hranic a stráví zde dobu delší než jeden rok. „Podle odhadů OSN žilo v roce 2010 více než 213 milionů osob jako přistěhovalci v jiném než domovském státě“³ Scheu dále uvádí, že přistěhovalci, kteří si za svůj nový domov zvolili Evropu, tvoří v měřítku celosvětové migrace až 32%.

V současné době však obsahuje evropská migrace specifické rysy zcela odlišné od předchozího přistěhovalectví, neboť se vznikem Evropské Unie⁴ došlo k významnému zjednodušení procesu migrace v rámci členských států. Po odstranění hraničních kontrol mezi členskými státy byl možný přesun osob bez výraznějších formálních komplikací a v současné době jsou problémy spojené s vnitroujní migrací spíše subjektivní (neznalost jazyka, sociokulturní odlišnost apod.). „*Nejpozději od 80. let minulého století rozlišuje migrační politika ES/EU mezi migrací občanů členských států na jedné straně a občanů třetích zemí na straně druhé*“⁵

Česká republika se v poslední době stává cílovou zemí migrace u stále rostoucího počtu osob. Cizinci, kteří se rozhodli právě do České republiky přesídlit, se stále častěji v České republice usídlují natrvalo.

²DRBOHLAV, D. In ŠIŠKOVÁ, T., Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál, 2001. str. 19

³SCHEU, H. C. Migrace a kulturní konflikty. Praha: Auditorium, 2011, str.74

⁴Evropská unie je definována jako nástroj, pomocí kterého členské státy dosahují svých cílů, vznikla v roce 1993 Maastrichtskou smlouvou a nahrazuje původní uskupení známé jako Evropské společenství.

⁵SCHEU, H. C. Migrace a kulturní konflikty. Praha: Auditorium, 2011, str.102

Ke konci roku 2013 bylo v České republice evidováno zhruba 439 tisíc cizinců, z toho cca 265 tisíc cizinců z třetích zemí⁶, kdy nejpočetnější národnostní menšinou je národnost ukrajinská (105 tisíc), vietnamská (57 tisíc) a ruská (33 tisíc).⁷ Česká republika se stává cílem migrace zejména občanů z ekonomicky méně vyspělých zemí, kteří se přistěhovávají právě za prací. Jedná se o osoby, které jsou často ochotné přijmout pracovní místa s nejnižším platovým ohodnocením, ačkoli jejich vzdělání často tyto pozici značně převyšuje. Není výjimkou, že vietnamský lékař se stává stánkařem či ukrajinský inženýr pomocným dělníkem. Počet migrantů je však silně regulován vládou a jejími legislativními opatřeními, pokud se jedná o pracovní migraci, regulace spočívá zejména v tom, že se vláda snaží chránit trh práce a upřednostňuje zaměstnávání českých občanů, případně migrantů z Evropské unie, před potenciálními zaměstnanci z třetích zemí.

Statistika migrace je zpracovávána Českým statistickým úřadem v rámci Koncepce integrace cizinců, která je každoročně aktualizována usnesením vlády České republiky. Cílem koncepce je navrhnout jednotlivým rezortům taková opatření, která povedou k úspěšné integraci cizinců.

Ačkoli dochází k regulaci nově příchozích cizinců ze třetích zemí, došlo za rok 2014 k nárůstu počtu cizinců o více než deset tisíc (stav počtu cizinců se zaevidovaným povoleným pobytem k 31. 12. 2013 byl 441 536 cizinců), v případě cizinců z třetích zemí došlo k nárůstu o cca třináct tisíc (stav k 31. 12. 2013 byl 238 904).

3.2 Pobytový status cizinců v České republice

Se zaměřením na legální migraci a legální pobyt cizinců na území České republiky je nutné zmínit legislativu, která pobyt cizinců v České republice upravuje. Pobyt dobrovolných migrantů upravuje zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, v případě nedobrovolných migrantů zákon č. 325/1999 Sb. o azylu a změně zákona č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu).

3.2.1 Azyl a doplňková ochrana

Azylantem nebo osobou požívající doplňkové ochrany se rozumí osoba, které byla rozhodnutím ministerstva udělena mezinárodní ochrana.

⁶Cizinci z třetích zemí jsou cizinci, kteří nemají občanství ČR ani žádného členského státu EU, ani nejsou přímými rodinnými příslušníky občanů EU.

⁷ ČSÚ dostupné z http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/kapitola/290027-14-r_2014-01

Azyl je cizinci udělen v případě, že „a) je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod, nebo b) má odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo, v případě že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho posledního trvalého bydliště.“⁸ Azyl za účelem sloučení rodiny je pak udělován rodinnému příslušníkovi azylanta.

Doplňková ochrana je udělována cizinci, který nesplňuje podmínky pro udělení azylu, nicméně zde existuje předpoklad, že v jeho zemi původu mu hrozí závažné nebezpečí vážné újmy.⁹ Doplnková ochrana je ohraničena časově a po uplynutí této doby je nutné tento statut prodloužit, Ministerstvo vnitra posuzuje, zda závažné nebezpečí vážné újmy trvá i nadále a poté je doplňková ochrana prodloužena, pokud již nebezpečí pominulo, cizinec o doplňkovou ochranu přichází. Pokud splňuje podmínky pro získání jiného druhu pobytu, je oprávněn o tento pobyt požádat, v opačném případě je nutné naši zemi opustit.

Azylanti a osoby požívající doplňkové ochrany jsou specifickou skupinou cizinců jak v české společnosti, tak na trhu práce. Udělením statusu azylanta nebo osoby požívající doplňkové ochrany za ně Česká republika přebírá zodpovědnost a zavazuje se tak k povinnosti se o tyto osoby postarat, tzn. poskytnout jim v naší zemi potřebné zázemí a určitý životní standard. Tato skupina cizinců bývá označována jako skupina nedobrovolných migrantů, neboť tyto cizinci svou zemi dobrovolně opustit nechtěli a byli k tomu okolnostmi donuceni. Nejčastějšími příčinami nedobrovolných odchodů ze země původu bývají válečné konflikty, občanské nepokoje, pronásledování z důvodů politických nebo náboženských, ale také živelné katastrofy. Vzhledem k výhodám statutu azylanta bývá možnost absolvování azylové procedury také zneužívána. Proto je azylová procedura složitým procesem, který je ukončen buď udělením statutu azylanta, případně osoby požívající doplňkové ochrany nebo zamítnutím, kdy je cizinci vydán výjezdní příkaz s omezenou dobou platnosti, po kterou je povinen Českou republiku opustit. V opačném případě setrvává na území naší republiky nelegálně.

⁸Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu a změně zákona č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky

⁹Vážnou újmu chápeme uložení nebo vykonání trestu smrti, mučení nebo nelidské a ponižující trestání, vážné ohrožení života nebo lidské důstojnosti, ozbrojený konflikt.

„Prohlášením o úmyslu požádat o mezinárodní ochranu se rozumí projev vůle cizince, z něhož je zřejmé, že cizinec hledá v České republice ochranu před pronásledováním nebo před hrozící vážnou újmou“¹⁰. Azylová procedura začíná v přijímacím zařízení (v případě České republiky v Zastávce u Brna), kde se cizinec učiní toto prohlášení, dále se podrobuje podrobnému zdravotnímu vyšetření, absolvuje pohovor ve své mateřštině a na základě jeho výpovědi bude rozhodováno o udělení azylu či doplňkové ochrany. Rozhodování přísluší Ministerstvu vnitra a do vydání tohoto rozhodnutí získává cizinec status žadatele o mezinárodní ochranu. Po opuštění přijímacího zařízení je možné dále pobývat v pobytovém zařízení k tomuto účelu určenému, kde je cizincům poskytnuto potřebné zázemí nebo je možné odejít to privátního bydlení, v případě, že cizinec tuto možnost má. Pokud je nutné zajistit cizinci i po udělení mezinárodní ochrany, bydlení, slouží k tomuto účelu integrační a azylová střediska spravovaná Správou uprchlických zařízení. Žijí zde v klasických bytových jednotkách a po dobu svého pobytu je zajišťována zejména výuka českého jazyka a sociální poradenství. Pobyt v těchto zařízeních je časově omezený a po určité době je nutné vyhledat vlastní, resp. nájemní bydlení, jako další krůček k úspěšné integraci. Potřebnou jazykovou znalost získávají za pomoci bezplatného jazykového kurzu v rozsahu 400 hodin, který je také realizován prostřednictvím Ministerstva vnitra.

V rámci procesu integrace této skupiny cizinců do české společnosti jsou azylantům a osobám požívajícím doplňkové ochrany poskytovány stejné služby jako českým státním příslušníkům. Azylanti a osoby požívající doplňkové ochrany mají tedy právo žádat o sociální dávky a také usilovat o začlenění se na trh práce, přičemž získání povolení k zaměstnávání cizince je v tomto případě pouze formalitou. Že je tato skupina v České republice ohrožena sociálním vyloučením, dokazuje i přístup Ministerstva vnitra, které je realizátorem Státního integračního programu. Ten je zaměřen *„na pomoc azylantům při zajištění jejich začlenění do společnosti. Tím je kodifikována snaha státu pomoci azylantům v oblasti zajištění bydlení, výuky českého jazyka a uplatnění na trhu práce“¹¹.*

Ministerstvo vnitra a Státní integrační program však není dostačující pro úspěšnou integraci azylantů a osob požívajících doplňkové ochrany, je nutné využívat, zejména v lokálním měřítku, i služeb neziskových organizací, které se této problematice věnují.

¹⁰Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu, par. 3

¹¹Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

„V rámci Státního integračního programu jsou poskytovány účelové neinvestiční dotace ve prospěch nestátních neziskových organizací až do výše 500 tisíc Kč na zajištění bydlení a zaměstnání pro azylanty“¹².

3.2.4 Přejídný pobyt

Cizinec může pobývat na území České republiky přechodně bez víza, na základě krátkodobého víza, dlouhodobého víza, případně na základě výjezdního příkazu. Přechodný pobyt je udělován cizincům z EU a také rodinným příslušníkům občanů EU. Občan EU je občan Belgie, Bulharska, České republiky, Dánska, Estonska, Finska, Francie, Chorvatska, Irsko, Itálie, Kypru, Litvy, Lotyšska, Lucemburska, Maďarska, Malty, Německo, Nizozemska, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Spojeného království Velké Británie a Severního Irsko, Španělsko a Švédsko. Obdobná práva se vztahují též na občany Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska. Rodinným příslušníkem občana EU je rodinný příslušník občana kteréhokoli z výše uvedených států, např. manžel, dítě, rodič nebo jiný příbuzný splňující podmínky zákona o pobytu cizinců. V tomto případě za rodinného příslušníka můžeme považovat i např. registrovaného partnera či partnera žijícího s občanem EU ve svazku obdobném manželskému (druh, družka).

V současné době jsou hranice České republiky pouze vnitřními hranicemi schengenského prostoru a lze je tedy překročit v jakémkoli místě, bez jakýchkoli formálních opatření. Občané EU, Islandu, Norska a Švýcarska se mohou v rámci schengenského prostoru pohybovat neomezeně, mají však povinnost se na vyzvání příslušných orgánů prokázat platným dokladem. Pokud chtějí na území České republiky pobývat déle než 30 dnů, jsou povinni tuto skutečnost nahlásit příslušnému odboru cizinecké policie dle místa pobytu. V případě, že v České republice plánují setrvat delší dobu než 3 měsíce, mají možnost požádat o povolení k přechodnému pobytu, příp. k pobytu trvalému. Cizinec podává žádost prostřednictvím pracoviště MV ČR, které bezodkladně, nejpozději do 30 dnů, vydá rozhodnutí o povolení k přechodnému pobytu.

O povolení k trvalému pobytu je možné požádat a) po uplynutí doby 5 let nepřetržitého pobytu na území České republiky, b) po uplynutí doby 2 let nepřetržitého pobytu na území České republiky v případě, že se jedná o rodinného příslušníka občana EU.

¹²Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

3.2.5 Dlouhodobý pobyt

Žádost o dlouhodobý pobyt může prostřednictvím zastupitelského úřadu¹³ Ministerstva vnitra podat cizinec, který pobývá na území České republiky na základě platného dlouhodobého víza, tj. vízum k pobytu nad 90 dnů, trvá-li stále jeho účel pobytu. Zákon vymezuje tyto účely pobytu: společné soužití rodiny na území, studium, ochrana na území, vědecký výzkum, zaměstnanecká karta (dříve dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání) a strpění na území, dále také účel kulturní nebo účel pozvání.

Žádost o dlouhodobé vízum za účelem vyžadujícím pobyt na území ČR delší než 3 měsíce lze podat na zastupitelském úřadě ČR v zahraničí (viz. Vyhláška č. 429/2010 Sb.), na území ČR pouze ve výjimečných, zákonem stanovených případech. Cizinec podává žádost osobně, a pokud je mu uděleno, opravňuje ho k opakovanému vstupu na území České republiky.

Žádost o povolení k dlouhodobému pobytu je cizinec oprávněn podat na území prostřednictvím pracoviště MV ČR, pokud pobývá na území na vízum k pobytu nad 90 dnů (dlouhodobé vízum), hodlá zde setrvat déle než 6 měsíců a zároveň trvá účel pobytu, na který mu bylo vystaveno dlouhodobé vízum. Žádost cizince je následně posouzena, a pokud jsou splněny zákonné podmínky (např. prokázání dostatečných finančních prostředků k pobytu na území, prokázání zajištěného ubytování, trvání účelu pobytu atd.), je mu dlouhodobý pobyt udělen. V opačném případě dochází k vydání výjezdnímu příkazu, po jehož dobu platnosti je cizinec povinen Českou republiku opustit.

Novinkou v povolení k dlouhodobému pobytu je tzv. zaměstnanecká karta. Zaměstnanecká karta nahrazuje vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem zaměstnání, povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání a zelenou kartu, které se již nevydávají. Zaměstnanecká karta kombinuje dva druhy povolení, a to povolení k pobytu a povolení k zaměstnávání. Umožňuje tedy cizinci pracovat na pracovní pozici, pro kterou byla zaměstnanecká karta vydána. Zpravidla je vydávána na dobu trvání zaměstnaneckého poměru, nejdéle však na dobu 2 let, s možností dalšího prodloužení. Volné pracovní místo, na které lze podat žádost o zaměstnaneckou kartu, musí být evidováno v centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných držiteli zaměstnanecké karty. Tato volná místa mohou být se souhlasem zaměstnavatele zveřejňována na internetovém Integrovaném portálu Ministerstva práce a sociálních věcí, kde si je cizinec může vyhledat. Zaměstnanecká

¹³Žádost je podávána prostřednictvím pracoviště OAMP (Odbor azylové a migrační politiky)

karta disponuje tzv. duálním charakterem, tzn., že opravňuje cizince nejen k pobytu na území, ale také k výkonu zaměstnání. Nemá tedy povinnost žádat na příslušném Úřadu práce žádat o povolení k zaměstnání, jak tomu bylo dříve v případě dlouhodobého pobytu za účelem zaměstnání. Zaměstnanecká karta existuje také jako neduální doklad, a to v případě, že je nutné pouze povolení k pobytu cizince, není u něj tedy vyžadováno nadále povolení k zaměstnání, nebo který má podle zákona o zaměstnanosti volný přístup na trh práce. To se týká cizince, který a) získal v České republice vyšší odborné vzdělání nebo vysokoškolské vzdělání, b) chce být zaměstnán jako pedagogický nebo akademický pracovník vysoké školy nebo církve, c) je vyslán do České republiky zaměstnavatelem se sídlem v jiné členské zemi EU, Islandu, Norsku nebo Švýcarsku.

Se zavedením zaměstnaneckých karet došlo ke zrušení tzv. zelených karet, systém modrých karet však zůstal zachován. Modrá karta je oprávněním k dlouhodobému pobytu za účelem výkonu zaměstnání, které vyžaduje vysokou kvalifikaci. Opět má duální charakter, zahrnuje tedy i oprávnění k výkonu zaměstnání, o které není třeba žádat zvlášť. Vysokou kvalifikací je míněno řádně ukončené, nejméně tříleté, vysokoškolské vzdělání.

3.2.6 Trvalý pobyt

Povolení k trvalému pobytu je standardně vydáváno cizinci po splnění zákonných podmínek, zejména po nepřetržitém pětiletém pobytu na území. V případě doby studia se doba započítává jednou polovinou, taktéž v případě udělené mezinárodní ochrany, pouze pokud jednání o udělení mezinárodní ochrany trvalo déle než 18 měsíců, započítává se celou délkou. Dle směrnice Rady¹⁴ může být Ministerstvem vnitra současně s udělením povolení k trvalému pobytu vydáno také právní postavení dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropském společenství na území České republiky, musí však být splněny zákonné podmínky, zejména 5 let nepřetržitého pobytu na území, dále cizinec nesmí závažným způsobem porušit veřejný pořádek nebo ohrozit bezpečnost České republiky nebo jiného členského státu a je povinen prokázat dostačující finanční prostředky nutné k pobytu na území.

Na zastupitelském úřadě ČR v zahraničí (v případě již povoleného pobytu na území, také prostřednictvím MV ČR na území) může o povolení k trvalému pobytu požádat také

¹⁴Směrnice Rady 2003/109/ES ze dne 25. listopadu 2003 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty

cizinec, který má prokazatelně český původ (krajan) z důvodu hodného zvláštního zřetele¹⁵ bez splnění podmínky předchozího nepřetržitého pobytu na území České republiky. Cizinec přikládá k žádosti písemné odůvodnění, které obsahuje také životopis, kde uvede důvody pro svůj pobyt v České republice. O stejný druh oprávnění k pobytu může požádat i přímý rodinný příslušník žadatele, tedy manžel/manželka nebo nezletilé dítě. Je nutné doložit doklad o příbuzeneckém vztahu.

Nejjednodušším nabytím povolení k trvalému pobytu je narození dítěte cizince na území České republiky. Podmínkou je, aby alespoň jeden z rodičů cizinců dítěte měl v době podání žádosti trvalý pobyt. O povolení k trvalému pobytu dítěte je nutné požádat do 60 dnů od jeho narození a je třeba doložit jeho rodný list a cestovní doklad (vydaný zastupitelským úřadem země původu). Dnem podání žádosti je považován pobyt dítěte za trvalý, ačkoli ještě nebylo rozhodnuto a rozhodnutí nenabylo právní moci. Stejně tak je možné požádat o trvalý pobyt pro nezletilé příp. zletilé, ale nezaopatřené, dítě cizince s trvalým pobytem, kdy také není nutné splnit podmínku předchozího pětiletého nepřetržitého pobytu na území.

3.3 Integrace cizinců v České republice

V procesu integrace cizinců do majoritní společnosti je obsažena i integrace pracovní. Usnesení Vlády ČR ze dne 4. ledna 2012 č. 6¹⁶ říká, že „*Integrace je obousměrný proces, do kterého vstupují jak cizinci, tak majoritní společnost. Záměrem veškerých integračních opatření je docílit oboustranně přínosného soužití nově příchozích i obyvatelstva přijímající země.*“ Dle Barši¹⁷ existují tři roviny integrace, a to kulturní, sociálněekonomická a občansko-politická. Velmi jednoduchou a výstižnou definici integrace uvádí Matoušek¹⁸ a to jako: „*začlenění jedince do skupiny a jeho akceptování ostatními členy.*“ Ačkoli se cizinci, za pomoci vládních programů i neziskových organizací, které se této problematice věnují, integrují do české společnosti čím dál snadněji, většinová společnost má stále určitě negativní postoje k cizincům, kteří do České republiky přicházejí nebo zde již žijí. „*Žijeme sice v kulturně diversifikované společnosti, ale v postojích české veřejnosti přetrvává etnocentrismus spojený s očekáváním, že se imigranti přizpůsobí většinové*

¹⁵§ 66 odst. 1 písm. b) zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců

¹⁶Usnesení Vlády ČR ze dne 4. ledna 2012 č. 6

¹⁷BARŠA, P. *Politická teorie Multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003

¹⁸MATOUŠEK O., *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2001

*společnosti. Mnozí imigranti takováto očekávání akceptují a netouží po odlišnosti*¹⁹. O tom svědčí také fakt, že naprostá většina obyvatel České republiky se hlásí k české národnosti, včetně naturalizovaných cizinců.

Významnou roli v procesu integrace cizinců do české společnosti hrají Centra na podporu integrace. Tato centra mají roli informačních středisek a jsou nástrojem státní politiky integrace cizinců na lokální úrovni. Zajišťují jak základní poskytování informací, tak odborné služby jako je sociální nebo právní poradenství, kurzy českého jazyka a socio-kulturní orientace, ale také volnočasové (integrační) aktivity. Integrace je z velké části individuální záležitostí, ale i přesto lze vymezit několik základních oblastí, které jsou imigranty samotnými považovány za velmi důležité, jedná se především o zajištění práce, bydlení, dalšího vzdělávání, sociálních a kulturních kontaktů apod.²⁰ Vzhledem k tomu, že vláda nebyla schopná pružně reagovat na problémy spojené s integrací cizinců na lokální úrovni, našla Centra na podporu integrace své uplatnění a to zejména jako nástroj decentralizace politiky integrace cizinců, neboť právě tato zařízení dokázala poskytnout kvalitní zázemí cílové skupině na lokální úrovni. Hlavním cílem Center je zajištění efektivity a dostupnosti integračních opatření na celém území České republiky, garantovat praktickou realizaci cílů Koncepce integrace cizinců v ČR a podpořit rozvoj občanské společnosti na regionální a lokální úrovni. Tato Centra také průběžně monitorují celkovou situaci cizinců, která je pravidelně projednávána na společných setkání vedoucích Center a pracovníků Ministerstva vnitra odpovědných za tvorbu migrační a integrační politiky. Poznatky jsou pak vodítkem pro případné úpravy legislativy týkající se migrační a integrační politiky.

3.3.1 Financování integrace cizinců

Oblast integrace cizinců v České republice je nedílnou součástí evropské integrační politiky.

Variabilita zdrojů, ze kterých lze čerpat finanční prostředky na podporu integrace cizinců ze třetích zemí, je velké množství. Tato oblast je financována jak z rozpočtu České republiky, tak z unijních zdrojů.

¹⁹Interkulturní otevřenost institucí trhu práce a zaměstnanosti v České republice, Projekt "Moving Societies towards Integration?" Národní zpráva za Českou republiku, dostupné z: <http://www.cizinci.cz/index.php/publikace/studie/191-interkulturni-otevrenost-instituci-trhu-prace-a-zamestnanosti-v-ceske-republice>

²⁰*Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi.* Kolektiv autorů. Triton, 2008, str. 39

Dotační řízení, která jsou financována ze státního rozpočtu České republiky, vyhláší Ministerstvo vnitra. Dalšími Ministerstvy, která podporují integraci cizinců, jsou Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které vypisuje dotační řízení pro školy, školská zařízení a neziskové organizace, dále pak Ministerstvo práce a sociálních věcí, které rozděljuje dotace na poskytování sociálních služeb. Nedílnou součástí financování služeb podporujících integraci cizinců, a to zejména na lokální úrovni, jsou dotace krajů, obcí, příp. různých nadací, sponzorů.

Evropský fond pro integraci státních příslušníků třetích zemí

Významným donorem v této oblasti je fond, který se financováním této problematiky zabývá v nadnárodním měřítku, je Evropský fond pro integraci státních příslušníků třetích zemí. „*Obecným cílem fondu je podpora členských států v jejich úsilí umožnit státním příslušníkům třetích zemí pocházejícím z odlišného hospodářského, sociálního, kulturního, náboženského, jazykového a etnického prostředí, aby splnili podmínky pobytu, a usnadnit jejich integraci do evropské společnosti.*“²¹ Fond podporuje 7 základních operačních cílů, a to:

1. cílené, dlouhodobé a aktivní zapojení krajů, měst a obcí do procesu integrace cizinců v ČR a iniciace a vznik regionálních projektů - Center na podporu integrace cizinců,
2. cílené řešení sociální, právní a podpory integrace cizinců se speciálními potřebami - nezletilých cizinců,
3. podpora vzájemné komunikace, výměny zkušeností mezi cizinci a členy majoritní společnosti a zefektivnění poskytování informací odborné veřejnosti, úředníkům státní správy a občanům o situaci a postavení cizinců i o přínosech imigrace pro společnost a občany ČR,
4. zefektivnění vzájemné komunikace mezi státními i nestátními orgány a institucemi, které se na integraci cizinců v ČR podílejí a zvýšení odborného potenciálu jeho pracovníků,
5. zlepšení hodnocení průběhu a podpory integrace cizinců v ČR a cílenější zaměření aktivit orgánů a institucí na podporu integrace cizinců,
6. posilování mezikulturních kompetencí zaměstnanců státní správy,
7. poskytování asistenčních služeb příslušníkům třetích zemí.²²

²¹<http://www.mvcr.cz/clanek/evropsky-fond-pro-integraci-statnich-prislusniku-tretich-zemi.aspx>

²²Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/evropsky-fond-pro-integraci-statnich-prislusniku-tretich-zemi.aspx>

Projekty financované a následně realizované z EIF jsou víceletého charakteru a příjemcem, resp. předkladatelem projektu, může být orgán veřejné správy (národní, regionální nebo místní, s centrální nebo přenesenou působností), vzdělávací nebo výzkumná instituce, školicí středisko, sociální partner, vládní agentura nebo nevládní organizace. Základní podmínkou však je, že předložený projekt musí mít neziskovou povahu.

Evropský sociální fond

Dalším významným donorem je Evropský sociální fond (ESF). Tento fond má tři hlavní operační programy (OP):

- OP Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ)
- OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OP VK)
- OP Praha - Adaptabilita (OPPA)

Některé oblasti podpory operačních programů pro období 2007 - 2013 byly zaměřeny přímo na cizince jako cílovou skupinu např. v rámci operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost byla oblast podpory 3.1 Podpora sociální integrace a sociálních služeb a oblast podpory 3.3 Integrace sociálně vyloučených skupin na trhu práce, dále pak v rámci operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost oblast podpory 1.2 - Rovné příležitosti dětí a žáků, včetně dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Hlavními cíli Evropského sociálního fondu je:

- pomoc nezaměstnaným lidem při vstupu na trh práce,
- rovné příležitosti pro všechny při přístupu na trh práce,
- sociální začleňování, pomoc lidem ze znevýhodněných sociálních skupin při vstupu na trh práce,
- celoživotní vzdělávání,
- rozvoje kvalifikované a přizpůsobivé pracovní síly,
- zavádění moderních způsobů organizace práce a podnikání,
- zlepšení přístupu a účasti žen na trhu práce,
- boj se všemi formami diskriminace a nerovnostmi souvisejícími s trhem práce.

Jako další zdroje můžeme zmínit např. tzv. Norské fondy, finanční mechanismus EHP/Norska, dary ambasad nebo mezinárodních organizací (např. UNHCR).

3.3.2 Migrační politika České republiky

Počet zahraničních pracovníků každoročně stoupá. Nejinak tomu je i v České republice. Pracovní migrant je osoba, která vstupuje na cizí trh práce jako zaměstnanec, který byl zaměstnavatelem vyzván nebo se rozhodl zaměstnání v cizí zemi sám hledat. Drbohlav po roce 1989 rozlišuje čtyři různé fáze migrační politiky do České republiky²³: 1. fáze probíhala v letech 1990 – 1992, kdy se v České republice začali objevovat první pracovní imigranti, 2. fáze v letech 1993 – 1996 je charakteristická mnohými relativně úspěšnými ekonomickými reformami, které Českou republiku posouvají na přední místa mezi vyspělými zeměmi střední Evropy, právě z tohoto důvodu dochází k masivnímu přílivu pracovních imigrantů, 3. fáze v letech 1997 – 1999 dochází k ekonomické nerovnováze, dochází ke zpřísnění imigrační politiky a nárůst imigrantů je v tomto období zpomalen, 4. fáze v letech 2000 – 2004 je opět ekonomicky přínosná, situace se zlepšuje, vláda se otázkám pracovní migrace začíná intenzivněji věnovat a dochází také k úpravám legislativy týkající se imigrantů, pro některé země jsou zavedeny vízové povinnosti (Ukrajina, Rusko, Kazachstán, Moldávie atd.). Po vstupu do EU můžeme hovořit o dalším období, které je charakteristické diferenciací přístupu k pracovním migrantům. Vstupem České republiky do Evropské unie v roce 2004 vzrostl počet zemí, jejichž občané nepotřebují povolení k zaměstnání a týká se jich pouze ohlašovací povinnost.²⁴ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti pamatuje, na informační povinnost zaměstnavatele o zaměstnávání cizinců, kteří nepotřebují povolení k zaměstnání. Ve srovnání se zákonem z roku 1991, kdy bylo možno informovat Úřad práce do 8 dnů od nástupu do práce, je povinnost podávat informace nejpozději do dne nástupu do zaměstnání.²⁵

3.4 Cizinci na trhu práce

Česká republika se dlouhodobě potýká s vysokou mírou nezaměstnanosti, proto se po velkém přísunu levné zahraniční pracovní síly, soustřeďuje na ochranu domácího pracovního trhu tím, že upřednostňuje zaměstnávání českých občanů.

„Oblast zaměstnanosti a trhu práce je regulována právními předpisy, které vymezují míru otevřenosti vůči cizincům respektive imigrantům. Občané EU, EHP a Švýcarska a cizinci s

²³DRBOHLAV, D. *Immigration and the Czech Republic (with special Respect to the Foreign Labour Force)*, in *International Migration Review*, 2003, vol. 37, no. 1, s. 94 - 224

²⁴Par. 98 zákona č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti

²⁵STEINICHOVÁ, Ladislava. *Nový zákon o zaměstnanosti po vstupu ČR do EU*. 1. vydání. Praha: Pragoeduca, 2004, s. 88

*trvalým pobytem mají stejný přístup na trh práce jako občané České republiky, tudíž trh práce je pro ně zcela otevřen. Občané ostatních, tzv., „třetích zemí“ (mimo EU, EHP, Švýcarska) s vízem nad 90 dnů nebo dlouhodobým pobytem v ČR mají ze zákona omezený přístup na trh práce.*²⁶ Jako konkrétní příklad iniciativy Evropské unie týkající se zaměstnanosti a volného pohybu pracovní síly je portál EURES, jehož prostřednictvím mohou euroobčané (tj. Občané všech členských států vč. Občanů Evropského hospodářského prostoru a Švýcarska) hledat práci v rámci celé EU/EHS. Hlavním úkolem EURES je poskytovat pracovníkům, uchazečům i zaměstnavatelům služby týkající se zaměstnání.

Samotná motivace zahraničních pracovníků se s rozvojem české ekonomiky měnila. V 90. letech český pracovní trh vyžadoval přísun levné zahraniční pracovní síly, a to zejména proto, aby byla česká ekonomika konkurenceschopná na globálních trzích. To, že se v České republice zvýšila životní úroveň a životní standard obyvatel, mělo za následek příliv dalších migrantů. Jako hlavní důvod migrace do České republiky stále převládají ekonomické aktivity cizinců (zaměstnání či podnikání), jako druhý nejčastější důvod je uváděno trvalé usídlení se sjednocováním rodin.

V současné době je však poptávka po nízkokvalifikované a nízkonákladové zahraniční pracovní síle téměř nulová. *„Pracovní migrace jsou převážně ekonomickým fenoménem, ale mají široké sociální konsekvence. Jejich prostřednictvím nelze trvale řešit dlouhodobé deficity trhu práce. Poptávku po nízkokvalifikovaných profesích, kde jsou cizinci ze třetích zemí nejčastěji zaměstnáni, lze saturovat také z domácích zdrojů.*²⁷ Dualita pracovního trhu je určována také dvojí motivací zaměstnavatelů zaměstnávat zahraniční zaměstnance, jak zmiňuje např. Hofírek a Nekorjak²⁸.

Ti uvádějí, že v případě nízkokvalifikované práce je to zejména flexibilita pracovníků, kteří jsou ochotni pracovat v horších pracovních podmínkách a za nižší finanční ohodnocení. V případě odborné práce jsou zaměstnavatelé ochotni zaměstnávat cizinci zejména proto, že

²⁶Interkulturní otevřenost institucí trhu práce a zaměstnanosti v České republice, Projekt “Moving Societies towards Integration?” Národní zpráva za Českou republiku, dostupné z: <http://www.cizinci.cz/index.php/publikace/studie/191-interkulturni-otevrenost-instituci-trhu-prace-a-zamestnanosti-v-ceske-republice>

²⁷Interkulturní otevřenost institucí trhu práce a zaměstnanosti v České republice, Projekt “Moving Societies towards Integration?” Národní zpráva za Českou republiku, dostupné z: <http://www.cizinci.cz/index.php/publikace/studie/191-interkulturni-otevrenost-instituci-trhu-prace-a-zamestnanosti-v-ceske-republice>

²⁸HOFÍREK, O., NEKORJAK, M. *O motivacích zaměstnavatelů k najímání imigrantů. Fórum sociální politiky*, 2, 2008, č. 4, str. 14

takto kvalifikovaní pracovníci na českém trhu práce chybí. Většina cizinců pracujících v manuálních či nízkokvalifikovaných procesů pochází ze třetích zemí a na český trh práce přichází s vidinou lepšího životního standardu zajištěním příjem, který mnohdy značně převyšuje standardní příjmy v jeho zemi původu. Pozice obsazované zahraničními pracovníky mají často velmi nejistou budoucnost, a to nejen v případě sezónní práce. Cizinci jsou tak ohroženi nejen ztrátou tohoto zaměstnání a zdroje příjmu, ale také ztrátou pobytového oprávnění, které je na toto pracovní místo vázáno. Podle Vyhlídala²⁹ nalezneme zahraniční zaměstnance ve všech sektorech hospodářství, jsou však profese, kde jsou cizinci nadreprezentováni. Nejvyšší podíl na celkové zahraniční zaměstnanosti zaujímá zpracovatelský průmysl, stavebnictví, obchod a podnikatelská činnost. V rámci Ústeckého kraje můžeme také zmínit vysoké procento zahraničních zaměstnanců ve zdravotnictví (ukrajinských lékařů, lékařů z arabských zemí či pomocného zdravotního personálu z Ruska či Ukrajiny).

Česká republika má snahu obsadit co nejvíce volných pracovních míst českými občany z řad uchazečů o zaměstnání evidovaných na úřadech práce. Pokud je pracovní místo dlouhodobě neobsaditelné českým občanem, resp. občanem EU, může být dále nabídnuto zahraničnímu uchazeči. Tato volná místa jsou evidována v centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných cizinci, resp. držiteli zaměstnaneckých karet, které nahradily dřívější zelené karty. I když mají cizinci na českém trhu práce ze zákona právo na rovné zacházení, v praxi jsou často z různých důvodů zranitelnější. Celkově mají obtížnější přístup k zaměstnání, dostávají za stejnou práci menší finanční ohodnocení a velmi často bývají vystaveni horším pracovním podmínkám. Přitom uplatnění na trhu práce hraje zásadní velmi významnou roli v procesu začleňování cizinců do společnosti. Podle Steinichové³⁰ je za cizince považována osoba, která nemá občanství České republiky a pokud je této osobě uděleno povolení k trvalému pobytu, má na trhu práce stejné postavení jako občan České republiky, což by mělo vylučovat diskriminaci na trhu práce.

3.4.1 Regulace na trhu práce

Vzhledem k tendencím státu chránit trh práce a snižovat nezaměstnanost, zasahuje stát i do zaměstnávání cizinců, a to dvěma způsoby. Za *přímou formu* regulace trhu práce

²⁹VYHLÍDAL, J. *Zaměstnavatelé a zahraniční pracovní síla*. Dostupné z [www.<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210082>](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210082)

³⁰STEINICHOVÁ, Ladislava. *Zaměstnávání cizinců v roce 2000*. 1. vydání. Praha: Pragoeduca, 2000, s. 13-19

považujeme legislativní opatření pro vstup na pracovní trh, kdy stát reguluje zahraniční zaměstnanost prostřednictvím Centrální evidence volných pracovních míst obsaditelných držiteli zaměstnanecké karty, dříve to bylo v kompetenci jednotlivých úřadů práce, které vydávaly potřebná povolení k zaměstnání. Povolení k zaměstnání cizincům třetích zemí bylo vydáno až ve chvíli, kdy pro volné místo nebyl k dispozici domácí uchazeč nebo občan EU. V současné době se regulace vlády týká pouze zaměstnávání občanů z třetích zemí. Občané EU a jejich rodinní příslušníci s povoleným pobytem na území mají na trhu práce stejná práva jako čeští občané. Občany EU zákon za cizince nepovažuje, a to se vztahuje také na jejich rodinné příslušníky. Omezení mohou být pouze v zaměstnáních bezprostředně vyžadujících státní občanství ČR. V případě zaměstnávání cizince z třetích zemí je nutné mít povolený pobyt ve formě zaměstnanecké karty, příp. pracovního povolení. Specifickou skupinou cizinců pracujících v České republice jsou držitelé modrých karet³¹. Další formou státní regulace je **regulace nepřímá**, která je zastoupena zákony upravujícími formy zaměstnání. Nejvýraznější část tvoří legislativa, která upravuje vztahy mezi cizincem a pracovní agenturou. Tyto zákony prošly v roce 2012 novelizací. Agentury práce byly často spojovány se zneužíváním zahraničních zaměstnanců, jejich vykořisťováním a nedodržováním stanovených podmínek tak dochází k „vytlačování pracovníků do marginálních pozic na trhu práce a zvyšují jejich nejistoty plynoucí z vyššího rizika propouštění a nedodržování pracovních předpisů.“³² Vzhledem k tomu, že nebylo možné agenturní zaměstnávání kontrolovat, došlo v roce 2012 k přísnému omezení agenturního zaměstnávání. Agentury se zabývaly často jen sezonním zaměstnáváním příp. aktuální poptávkou velkých firem, což vedlo k velké nejistotě cizince. Novelizace má tedy za úkol chránit cizince, přinést mu jistotu daného zaměstnání a mít jasně definované a vymezené pracovní-právní vztahy se zaměstnavatelem. V současné době Agentury práce nesmí zprostředkovávat práci pro cizince z třetích zemí.

3.4.2 Problematika nelegálního zaměstnávání cizinců

Ačkoli zákon č. 432/2004 Sb., o zaměstnanosti jasně definuje podmínky zaměstnávání cizinců, je v současné době spousta zaměstnavatelů, která se snaží zákonné

³¹Modrá karta je dlouhodobý pobyt za účelem výkonu zaměstnání vyžadující vysokou kvalifikaci, opravňuje cizince k pobytu a zároveň výkonu zaměstnání, tj. cizinec nepotřebuje zvlášť pracovní povolení.

³²TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M., Vybrané aspekty života cizinců v České republice, 1. vyd., Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010, str. 25

požadavky obejít a zaměstnává cizince nelegálně. Drbohlav³³ označuje nelegální práci nebo nelegální ekonomickou aktivitou takovou činnost cizince, který pracuje, ale nemá potřebné pobytové oprávnění, případně pobytové oprávnění má, ale nemá oprávnění k tomu, aby mohl na území České republiky pracovat, tj. povolení k zaměstnání, zaměstnaneckou kartu či modrou kartu, v závislosti na druhu pobytového oprávnění. Nelegální zaměstnávání cizinců je sice běžnou záležitostí, nicméně nelze odkázat na jakoukoli vypovídající statistiku, neboť lze vycházet pouze z údajů odhalené a sankcionované nelegální práce. Kontrola zaměstnávání cizinců spadá do kompetence Inspektorátů práce, které kontrolují nejen legalitu práce cizinců, ale také pracovní podmínky. Odhady počtu nelegálně zaměstnaných cizinců se velmi různí, nelze však tuto problematiku vztáhnout pouze na cizince, neboť i nelegálně zaměstnáváných Čechů je velký počet, vzhledem k tomu, že se spousta zaměstnavatelů snaží ušetřit náklady spojené s legálním pracovním vztahem. Nelegální zaměstnávání je sankcionováno stejným způsobem v případě zaměstnávání cizince i českého občana a to pokutou v minimální výši 250tis. Kč. V případě nelegálně zaměstnaného cizince je udělena pokuta zaměstnavateli, přičemž zaměstnanci samotnému hrozí ztráta pobytového oprávnění a následné vyhoštění. Zaměstnavatele často odrazuje administrativa spojená s vyřizováním potřebných oprávnění k výkonu práce cizincem, ale také snaha ušetřit finanční náklady vynaložené na odvody ze mzdy.

Neznalost nového socio-kulturního prostředí vede k rozšíření tzv. klientského systému. Právě kvůli neznalosti nové země, legislativy a trhu práce je spousta cizinců zcela dobrovolně vykořisťována zprostředkovateli, kteří zcela řídí jejich život. Dokáží pomoci ve všech životních situacích, nicméně za nemalé finanční ohodnocení a často inkasují i velkou část mzdy samotných cizinců

3.4.3 Bariéry cizince na trhu práce

Mnozí cizinci, kteří našli na českém trhu práce své uplatnění, pracují na pozici, která neodpovídá jejich kvalifikaci.

Ačkoli v zemi původu získali středoškolské či vysokoškolské vzdělání, v České republice často pracují na pozici, která vyžaduje vzdělání nižší. Jedná se o tzv. překvalifikování (overqualification). Důvodem bývá neznalost či nedostatečná znalost českého jazyka. I když si cizinec často jazykovou znalost doplní, stává se, že i přesto setrvává v nízkokvalifikované

³³DRBOHLAV, D. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Praha: Karolinum, 2008, str. 23

pozici, na svou kvalifikaci a vzdělání zcela rezignuje. K tomu, aby cizinec mohl vykonávat profesi odpovídající jeho vzdělání, není nutná pouze adekvátní znalost českého jazyka, ale také nostrifikace, tzn. uznání jeho zahraničního vzdělání a kvalifikace. Uznávání vysokoškolského vzdělání spadá do kompetence veřejných vysokých škol, které porovnávají shodnost vystudovaného oboru v zahraničí a českého studijního oboru a v případě shodnosti či velké podobnosti, je vysokoškolské vzdělání cizinci uznáno. V případě nižšího vzdělání (středoškolského či vyššího odborného) uznává vzdělání příslušný odbor Krajského úřadu dle hlášeného pobytu cizince. Nostrifikace bývá často základním požadavkem Ministerstva vnitra při rozhodování o udělení povolení k dlouhodobému pobytu formou zaměstnanecké karty. Pokud cizinec nemá uznáno vzdělání, kterého dosáhl v zemi původu (či jinde v zahraničí), automaticky je považován za absolventa pouze základní školy.

Mnozí cizinci se jen velmi těžko orientují v novém prostředí hostitelské země, natož pak na trhu práce. Využívají tak často kontaktů z řad svých krajanů, kteří jim v orientaci v novém prostředí pomáhají. Cizinec-zaměstnavatel také často raději zaměstná cizince-zaměstnance (nejen krajana), často však naráží na mnohá administrativní omezení – neschopnost cizince doložit potřebnou kvalifikaci, praxi či povolení k zaměstnání odpovídající požadavkům pracovního místa. V případě, že zaměstnavatel zamýšlí obsadit pracovní pozici cizincem ze třetí země, je nutné nastavit požadavky pracovního místa tak, aby těmto požadavkům nevyhověl uchazeč o zaměstnání z evidence Úřadu práce, tedy občan ČR, občan EU, případně cizinec s povolením k trvalému pobytu.

K rozvoji jazykových kompetencí slouží kurzy pořádané mnohými organizacemi (v Ústeckém kraji neziskovou organizací Poradna pro integraci). Kurzy jsou zaměřeny jak na orientaci v cizí zemi (kurzy socio-kulturní orientace), tak na zvýšení jazykových kompetencí (jazykové kurzy). Bohužel o tyto kurzy není valný zájem, ačkoli jsou často zdarma či jen za velmi nízkou finanční úplatu. Cizinci často zastávají názor, že není nutné zvyšovat své jazykové kompetence, neboť pracovní uplatnění již našli a nemají ambice dále profesně růst. Tito cizinci se také velmi často pohybují jen v rámci své komunity a znalost českého jazyka tedy nepotřebují, v případě nutnosti je zde opět využít tzv. klientský systém, kdy jsou služby zajištěny za finanční úplatu zprostředkovatelem. Jako příklad slouží příslušníci vietnamské komunity, kteří se věnují maloobchodnímu prodeji. Svě práci se věnují po celý den, do České republiky přijeli s cílem vydělat peníze a tento cíl naplňují. Nepovažují za důležité rozvíjet své jazykové znalosti a často také nemají dostatek energie a motivace po celodenní práci

navštěvovat vzdělávací akce. Motivací k návštěvě jazykového kurzu (nejen pro Vietnamce, ale pro všechny příslušníky třetích zemí) bývá až nutnost složení jazykové zkoušky, jejíž absolvování je jednou z podmínek pro udělení povolení k trvalému pobytu.

Mnozí cizinci však přicházejí do České republiky pouze na přechodný čas s vidinou výdělku peněz a posléze se chtějí do své země vrátit. S tím souvisí i jejich snížená motivace k jazykovému vzdělávání, ale i ke kariérnímu postupu. Často přicházejí ze zemí, kde je životní standard několikanásobně nižší a v České republice jim i nízkokvalifikovaná profese nabízí zajímavý výdělek. Nedostatek motivace je zapříčiněn také nejistotou cizinců týkající se trvání jejich pobytového oprávnění. Při nesplnění zákonných podmínek jim nemusí být pobyt prodloužen a jsou nuceni ze země vycestovat. To se stává i v případě, že je jejich pobytové oprávnění vázáno na pracovní místo. Pokud o zaměstnání cizinec přijde, pozbývá také pobytové oprávnění. I proto jsou cizinci ochotni pracovat za daleko horších pracovních podmínek než čeští občané.

4 Specifika Ústeckého kraje

Počet cizinců v České republice se stále zvyšuje, přestože podmínky pro získání povolení k pobytu na území České republiky jsou stále přísnější. Dle dostupných statistik zpracovaných Českým statistickým úřadem bylo k 31. 12. 2012 evidováno na území České republiky 438 076 cizinců, přičemž 277 284 cizinců pochází ze třetích zemí, tedy ze zemí mimo Evropskou unii.

V roce 2013 dosáhl počet legálně pobývajících cizinců 439,2 tisíce. Oproti roku 2012 to představovalo navýšení o 3 243 osob. Cizinci pobývající na území ČR déle než rok tvořili většinu (98,1 %) z celkového počtu registrovaných cizinců. Ve srovnání s rokem 2012 se tak jejich podíl nijak nezměnil. Mezi cizinci převažují občané třetích zemí. Zastoupení občanů států EU se však neustále zvyšuje (z 32 % v roce 2010 na 39,5 % v roce 2013). Mezi cizinci ze třetích zemí (i celkově) nadále dominují Ukrajinci (105,1 tis.), následováni Vietnamci (57,4 tis.) a občany Ruské federace (33,4 tis.). Z hlediska územního rozložení patří mezi regiony s nejvyšší koncentrací cizinců Praha a Středočeský kraj, Ústecký kraj je v počtu cizinců čtvrtým v pořadí.

Počet cizinců s živnostenským oprávněním se v roce 1997 zvýšil na 63 tis. osob, což představovalo oproti roku 1994 až 3,5 násobek. Poté, v roce 1998, následoval propad téměř o jednu třetinu, což zapříčinila novela živnostenského zákona. S tím souviselo zpřísnění podmínek pro získání dlouhodobého víza za účelem podnikání, a to se projevilo v relativně vysokém poklesu počtu těchto osob v roce 2002. Počet podnikajících cizinců má tedy klesající tendenci, kdy v roce 2011 bylo evidováno 93 tis. podnikajících osob, v roce 2012 o dva tisíce méně a k poklesu došlo i v roce 2013, kdy bylo evidováno již jen 86 tis. podnikajících cizinců.

4.1 Cizinci v Ústeckém kraji

Ústecký kraj zaujímá v počtu cizinců 4. místo v rámci České republiky. Ačkoli je to zapříčiněno také tím, že se jedná o příhraniční oblast, která je typická dvounárodnostním osídlením, tj. v německém pohraničí tvoří velké procento cizinců také občané Německa, i v počtu cizinců ze třetích zemí je Ústecký kraj na 4. místě v celorepublikovém měřítku.

Celkový počet cizinců ze třetích zemí byl k 31. 12. 2013 v Ústeckém kraji 31520 cizinců. Data uvádí tabulka č. 1³⁴.

Tabulka č. 1 – Počet cizinců z třetích zemí v Ústeckém kraji k 31. 12. 2013

Okres	Celkem	Ukrajina	Vietnam	Rusko
Děčín	4250	391	1741	95
Chomutov	5439	892	1582	116
Litoměřice	3348	886	474	80
Louny	2088	396	373	72
Most	4819	348	1121	84
Teplice	6839	803	1661	854
Ústí nad Labem	4757	914	1245	316
Celkem	31520	4630	8197	1617

Tabulka č. 1 uvádí aktuální počty nejpočetnějších národností cizinců, kterým bylo uděleno povolení k pobytu na území České republiky. Ačkoli v celorepublikovém měřítku je nejpočetnější národností ukrajinská, v Ústeckém kraji dominují státní příslušníci Vietnamu, což je dáno lokalitou. Vietnamci se trvaleji usídlují v příhraničních oblastech, kde se věnují svému podnikání. Tento fakt potvrzují i data uvedená v tabulce, neboť v okresech nesousedících s pomyslnou státní hranicí, je jejich počet podstatně nižší než v okresech příhraničních, tj. Děčín, Chomutov, Teplice a Ústí nad Labem. Občané Ukrajiny jsou v regionu rozmístěni celkem rovnoměrně. Specifickou skupinou jsou občané Ruské federace, kteří tvoří třetí nejpočetnější národnostní skupinu cizinců v Ústeckém kraji. Z dat získaných Českým statistickým úřadem je patrné, že v jednotlivých okresech jsou zastoupeni menšinově a největší počet je evidován v relativně malém okrese Teplice. Toto město je pro cizince různých národností velmi přitažlivé, pro cizince s krátkodobými pobyty zejména díky lázním a případně rekreaci, pro cizince s dlouhodobými pobyty pak právě zejména pro ruskou komunitu, která zde má již po dlouhá léta silné zázemí.

³⁴ Cizinci v České republice 2014, ČSU 2014

Spousta občanů Ruska již získalo občanství a trvale žije v Teplicích, většina ruských občanů zde podniká, zejména v mezinárodním obchodě nebo v terciálním sektoru (služby), tudíž je patrné, že další ruští občané, pokud mají zájem se trvale v České republice usadit, budou volit region, který jim tyto služby poskytne. Litoměřický okres je hned po Lounech okresem s nejnižším počtem cizinců, neboť zde nejsou žádné významné pracovní příležitosti. Tento okres je však specifický tím, že je zde významně zastoupen textilní průmysl, ve kterém se uplatňují ve velkém počtu cizinci z Mongolska. Ačkoli tato národnost v celorepublikovém ani v celokrajovém měřítku netvoří významný podíl z celkového počtu cizinců, v tomto okrese je mongolská komunita zastoupena hojně, neboť právě v textilním a kožedělném průmyslu nachází nejčastěji pracovní uplatnění.

Ústecký kraj je pro cizince ze třetích zemí atraktivní také z důvodu své polohy, tj. že se jedná o příhraniční oblast a okresy Děčín, Ústí nad Labem, Teplice a Chomutov přímo sousedí se Spolkovou republikou Německo. Celkově je Ústecký kraj zaměřen zejména na průmyslovou výrobu, na chemický a zpracovatelský průmysl, ve kterém cizinci často nacházejí uplatnění v nízkokvalifikovaných i vysoce kvalifikovaných profesích. Cizinci v průmyslu často pracují v pozicích od pomocného personálu až po vrcholový management. Ústí nad Labem je považováno za průmyslové město, ačkoli mnohé podniky již svou činnost ukončily, stále však přetrvává průmysl chemický a potravinářský.

V poslední době došlo k výraznému zlepšení životního prostředí Ústeckého kraje, který díky rozsáhlému chemickému průmyslu a těžbě, patřil mezi nejpoškozenější. Kvalita životního prostředí se nadále zlepšuje, těžký průmysl již není v kraji tolik zastoupen a v závislosti na zlepšování životního prostředí se rozvoj kraje orientuje zejména na lehký průmysl a služby, které také umožňují uplatnění na trhu práce cizincům. Díky rozvíjejícím se službám se i Ústecký kraj stává více atraktivním pro rozvoj cestovního ruchu.

Pobytové záležitosti cizinců jsou vyřizovány na pracovištích Ministerstva vnitra. Odbory azylové a migrační politiky pracují s cizinci na lokální úrovni a dle hlášeného pobytu cizince jsou jeho pobytové záležitosti vyřizovány buď přímo v Ústí nad Labem, nebo na detašovaném pracovišti v Chomutově.

Odbor azylové a migrační politiky, Ústí nad Labem

Pracoviště se nachází na adrese Berní 1, kam bylo v roce 2012 přestěhováno z předchozích nevyhovujících prostor.

Spádovou oblastí tohoto pracoviště jsou okresy Ústí nad Labem, Děčín a Litoměřice. Pracoviště je rozděleno na dvě samostatné části – pro cizince z EU a jejich rodinné příslušníky a pro cizince – příslušníky třetích zemí, kde primárně probíhalo výzkumné šetření. Toto pracoviště denně navštíví i více než 100 klientů, disponuje prostornou čekárnou s mnoha informačními materiály. Čekárna je také místem, kde působí pracovníci neziskové organizace a poskytují cizincům bezplatné odborné sociální poradenství.

Odbor azylové a migrační politiky, Chomutov

Jedná se pracoviště, které bylo nedávno také přestěhováno do nových prostor, neboť původní sídlo bylo v nevyhovujících podmínkách mimo město Chomutov. Nyní se nachází v centru města, na adrese Jiráskova 5338. Pracoviště je určeno cizincům z okresů Chomutov, Most a Louny, ačkoli zákon nijak nespécifikuje povinnost navštěvovat pracoviště OAMP dle místa hlášeného pobytu. Je zde jednotná čekárna jak pro občany Evropské unie a jejich rodinné příslušníky, tak pro cizince z třetích zemí. I zde působí pracovníci neziskové organizace, kteří cizincům poskytují služby ve formě odborného sociálního poradenství.

4.2 Zaměstnanost cizinců v Ústeckém kraji

Nezaměstnanost v Ústeckém kraji patří dlouhodobě k nejvyšším, dle údajů ČSU se míra nezaměstnanosti na konci roku 2011 vyšplhala na rovných 10 %. Z celkového počtu osob v produktivním věku v Ústeckém kraji, kterých bylo evidováno 706,6 tis., bylo 40,2 tis. nezaměstnaných.

Evidencí ekonomicky aktivních má v kompetenci Ministerstvo práce a sociálních věcí v případě cizinců – zaměstnanců, v případě cizinců – podnikajících subjektů pak Ministerstvo průmyslu a obchodu. Celková zaměstnanost cizinců je pak definována jako součet platných povolení k zaměstnávání cizinců, cizinců evidovaných krajskými pobočkami Úřadů práce a cizinců vlastních živnostenských oprávnění. V roce 2011 bylo ekonomicky aktivních cizinců v Ústeckém kraji evidováno celkem 14 374. Podrobnější údaje udává tabulka č. 2³⁵.

³⁵ Cizinci v České republice 2014, ČSU 2014

Tabulka č. 2 – Zaměstnanost cizinců z třetích zemí v Ústeckém kraji k 31. 12. 2011

Okres	Zaměstnanci	Živnostenské oprávnění	Celkem
Děčín	282	1481	1763
Chomutov	892	1313	2205
Litoměřice	1584	650	2234
Louny	728	383	1111
Most	883	891	1774
Teplice	1380	1375	2755
Ústí nad Labem	1085	1447	2532
Celkem	6834	7540	14374

V tabulce č. 2 jsou patrné rozdíly mezi počty zaměstnanců a držitelů živnostenských oprávnění v jednotlivých okresech Ústeckého kraje. V okrese Most a Teplice jsou počty zastoupeny rovnoměrně, nicméně velké rozdíly vykazují např. okres Děčín, Chomutov, ale částečně také Ústí nad Labem, které vykazují většinové zastoupení cizinců vlastníků živnostenské oprávnění, počet cizinců – zaměstnanců je v těchto okresech zřetelně nižší. Opačná data vykazují okresy Louny a Litoměřice, kde jsou naopak zastoupeni cizinci ve většinovém počtu jako zaměstnanci.

5 Praktická část

Empirická část práce obsahuje šetření a získávání dat přímo od cizinců v místech, kde je jejich koncentrace nejvyšší, tj. na pracovištích MV ČR, Odborech azylové a migrační politiky, kde cizinci vyřizují veškeré své pobytové záležitosti. Tato pracoviště se v Ústeckém kraji nacházejí v Ústí nad Labem a v Chomutově.

Praktická část se také zabývá analýzou objektivních dat metodou časových řad. Je zde analyzován vývoj počtu cizinců žijících v Ústeckém kraji a změny jejich počtů v čase v období let 2008 – 2013, také vývoj počtu zaměstnaných cizinců v letech 2004 - 2011 v Ústeckém kraji a vývoj počtu cizinců se živnostenským listem v letech 2006 – 2013.

5.1 Vývoj vybraných ukazatelů v Ústeckém kraji

K tomu, aby bylo možné hodnotit integraci cizinců v Ústeckém kraji, je nutné sledovat vývoj situace v kraji, tj. snižující se nebo zvyšující se počet cizinců. Je žádoucí se zaměřit i na jednotlivé okresy a poté na kraj jako celek. Na počtu cizinců, které v Ústeckém kraji žijí, následně závisí také tvorba a realizace integračních programů, jejichž realizaci zajišťuje nejen státní práva, ale také neziskové organizace.

5.1.1 Vývoj počtu cizinců v Ústeckém kraji

Tabulka č. 3 – Vývoj počtu cizinců v Ústeckém kraji

Rok	t	Počet cizinců y_t	1. difERENCE	2. difERENCE	Tempo růstu	Lineární trend T_t	Kvadratický trend 2. stupně T_t	Exponenciální trend T_t
2008	1	35451				33499	35145	32350
2009	2	31994	-3457		0,9025	32807	32477	32139
2010	3	30578	-1416	2041	0,9557	32115	30797	31931
2011	4	30607	29	1445	1,0009	31422	30105	31517
2012	5	30461	-146	-175	0,9952	30730	30401	31312
2013	6	31520	1059	1205	1,0348	30038	31685	31109
2014	7	-	-	-	-	29346	33956	30907
2015	8	-	-	-	-	28654	37215	30706

Počet cizinců s povoleným pobytem v Ústeckém kraji má klesající tendenci. V roce 2008 byl v České republice, resp. v Ústeckém kraji evidován nejvyšší počet cizinců ze

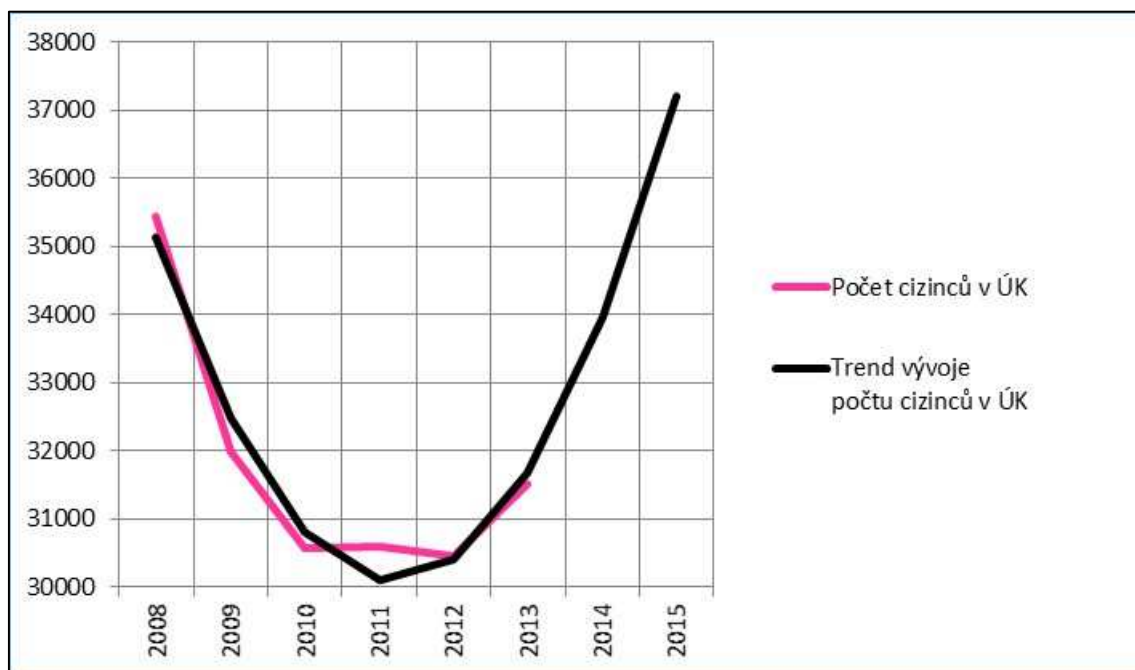
třetích zemí ve sledovaném období a to zejména proto, že nebylo obtížné získat pracovní povolení, které bylo v tomto období považováno spíše za jakousi formalitu nezbytnou k získání povolení k pobytu v České republice. V roce 2008 se začíná v České republice projevovat hospodářská krize a přináší první důsledky v podobě negativního ovlivnění míry nezaměstnanosti i pracovních míst. Po roce 2008 dochází tedy k významnému propadu počtu cizinců žijících na území České republiky, ale také na území kraje, který je dlouhodobě postižen vysokou mírou nezaměstnanosti. V roce 2009 došlo tedy k výraznému meziročnímu úbytku počtu cizinců oproti roku 2008 a to o 3457 cizinců, v roce 2010 meziroční úbytek pokračoval počtem 1416 a až v roce 2011, kdy již docházelo k opětovnému oživení ekonomiky, začal i počet cizinců nepatrně stoupat, neboť meziroční přírůstek činil 29. V roce 2012 dochází opět k úbytku, a to o 146 cizinců. Rok 2013 se vyznačuje opět meziročním růstem a přírůstek činil 1059 cizinců.

Tabulka č. 4 – Vyhodnocení trendu počtu cizinců v Ústeckém kraji

Popis trendu	Vzorec trendové funkce	Index determinace	Vyhodnocení
Lineární trend	$34191 - 692,143 \times t$	0,462	Nevhodné
Kvadratický trend 2. stupně	$38801 - 4149,643 \times t + 493,929 \times t^2$	0,964	Vhodné; funkce vystihuje nejlépe vývoj
Exponenciální trend	$31723 \times 0,994^t$	0,273	Nevhodné

Z uvedené tabulky č. 4 je patrné, že nejvhodnějším trendem pro stanovení vývoje počtu cizinců v Ústeckém kraji je kvadratický trend 2. stupně. Hodnota indexu determinace je 0,964, což se nejvíce blíží k hodnotě jedna.

Graf č. 1 – Vývoj počtu cizinců v Ústeckém kraji

Graf č. 1 naznačuje strmé klesání počtu cizinců v době ekonomického propadu a následné mírné zvyšování počtu cizinců po oživení české ekonomiky. Počet cizinců v Ústeckém kraji má mírně stoupající tendenci, i trend nám naznačuje postupné stoupání.

5.1.2 Vývoj počtu zaměstnanosti cizinců v Ústeckém kraji

Aby bylo možné zhodnotit problematiku pracovní integrace cizinců v Ústeckém kraji, je nutná také znalost pracovního uplatnění cizinců. Je důležité sledovat dlouhodobý trend ve způsobech pracovního uplatnění cizinců, ale také úspěšnost jejich sociálního a pracovního začleňování. Ústecký kraj je krajem s dlouhodobě nejvyšší vysokou mírou registrované nezaměstnanosti.

Tabulka č. 5 – Počet cizinců evidovaných Úřadem práce v Ústeckém kraji

Rok	t	Počet cizinců zaměstnanců y_t	1. diference	2. diference	Tempo růstu
2004	1	2430			
2005	2	4001	1571		1,6465
2006	3	4668	667	-904	1,1667
2007	4	6581	1913	1246	1,4098
2008	5	7636	1055	-858	1,1603
2009	6	6026	-1610	-2665	0,7892
2010	7	6561	535	2145	1,0888
2011	8	6834	273	-262	1,0416
2012	9	-	-	-	-
2013	10	-	-	-	-
2014	11	-	-	-	-
2015	12	-	-	-	-

Tabulka č. 5 – Počet cizinců evidovaných Úřadem práce v Ústeckém kraji - pokračování

Rok	t	Lineární trend T_t	Kvadratický trend 2.stupně T_t ; $t=1-\infty$	Kvadratický trend 2.stupně T_t ; $t=1-5$	Kvadratický trend 2.stupně T_t ; $t=6-\infty$	Kvadratický trend 3.stupně T_t	Exponenciální trend T_t
2004	1	3561	2404	2169		2262	3483
2005	2	4141	3976	4075		4077	3867
2006	3	4721	5217	5467		5359	4294
2007	4	5302	6128	6347		6189	4767
2008	5	5882	6708	6714		6648	5877
2009	6	6463	6958		6071	6816	6526
2010	7	7043	6878		6471	6777	7246
2011	8	7624	6467		6879	6609	8045
2012	9	8204	5726		7293	6395	8932
2013	10	8785	4654		7713	6217	9918
2014	11	9365	3252		8141	6154	11012
2015	12	9945	1519		8574	6288	12227

Vzhledem k povinnosti úřadů práce evidovat zaměstnané cizince, vycházíme z počtu evidovaných cizinců, přičemž tito cizinci jsou považováni za oficiálně pracující, tj. zaměstnanci.

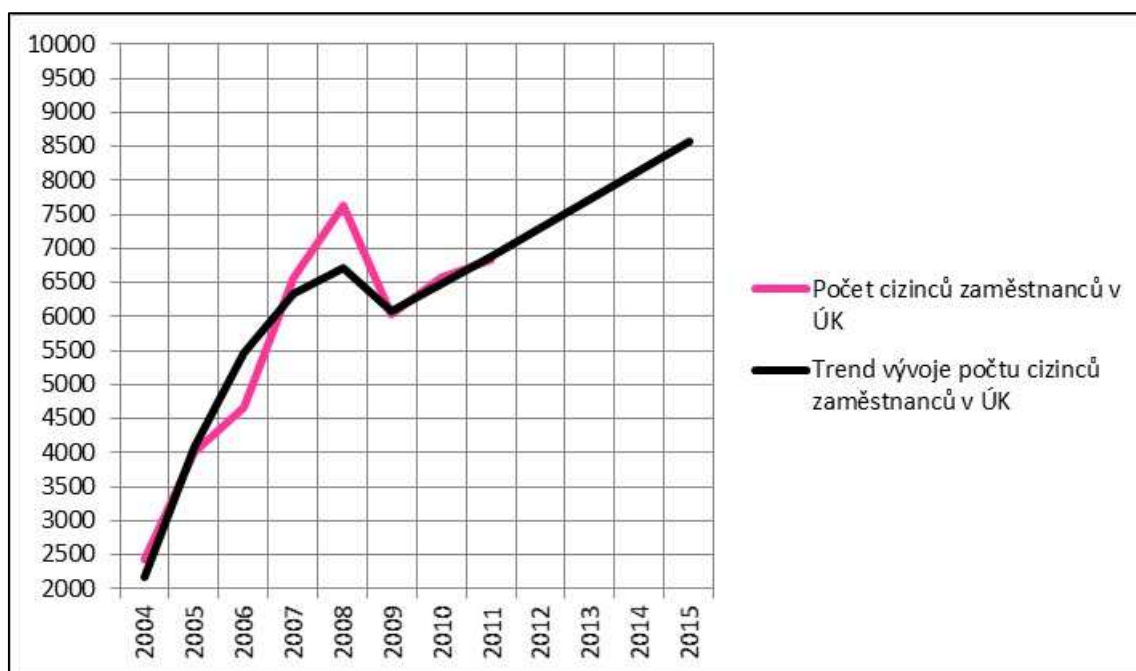
Potřebná data jsou získána z aktuální oficiální statistiky ČSÚ (Cizinci v České republice 2014) a z tabulky č. 5 je patrné, že nejen v počtu povolených pobytů, ale také v zaměstnanosti cizinců je evidován první propad v roce 2009, tedy po nástupu ekonomické krize, která se promítla i do legislativy upravující podmínky cizinců z třetích zemí na českém trhu práce. Od roku 2010, kdy došlo k oživení ekonomiky, začíná počet cizinců z třetích zemí opět mírně stoupat.

Tabulka č. 6 – Vyhodnocení trendu počtu cizinců evidovaných Úřadem práce v Ústeckém kraji

Popis trendu	Vzorec trendové funkce	Index determinace	Vyhodnocení
Lineární trend	$2980,143 - 580,44 \times t$	0,667	Nevhodné
Kvadratický trend 2. stupně	$501,839 + 2067,423 \times t - 165,220 \times t^2$	0,883	Nevhodné
Kvadratický trend 2. Stupně pro $t=1, 2, \dots, 5$	$-248,3 + 2674,068 \times t - 256,304 \times t^2$	0,923	Vhodné; sloučením dvou kvadratických trendů pro různé časové úseky se vystihuje nejlépe vývoj
Kvadratický trend 2. Stupně pro $t=6, 7, \dots, \infty$	$5676,722 + 390,734 \times t - 3,316 \times t^2$		
Kvadratický trend 3. stupně	$-167,789 + 2764,103 \times t - 347,845 \times t^2 + 13,528 \times t^3$	0,889	Nevhodné
Exponenciální trend	$5293,187 \times 1,110^t$	0,536	Nevhodné

Z uvedené tabulky č. 6 je patrné, že nejvhodnějším trendem pro stanovení vývoje počtu cizinců evidovaných Úřadem práce v Ústeckém kraji jsou dva sloužené kvadratické trendy 2. stupně, každý pro jiný časový parametr. Hodnota indexu determinace je 0,923, což se nejvíce blíží k hodnotě jedna.

Graf č. 2 – Vývoj počtu cizinců evidovaných úřadem práce v Ústeckém kraji

Graf č. 2 ukazuje vývoj počtu cizinců v Ústeckém kraji v období 2004 – 2013, kdy nejvíce pracujících cizinců bylo evidováno před změnou omezující legislativy, tedy v letech 2008 – 2009, následuje strmý propad počtu pracujících cizinců v Ústeckém kraji. V současné době je evidován mírný vzestup počtu cizinců z třetích zemí, kteří se na českém trhu práce uplatňují a trend vývoje počtu cizinců, kteří jsou v Ústeckém kraji evidováni Krajským úřadem práce jako zahraniční zaměstnanci (z třetích zemí), má stoupající tendenci.

5.1.3 Vývoj počtu cizinců s živnostenským oprávněním v Ústeckém kraji

Tabulka č. 7 – Počet cizinců s živnostenským oprávněním v Ústeckém kraji

Rok	t	Počet cizinců se ŽL y_t	1. difERENCE	2. difERENCE	Tempo růstu	Lineární trend T_t	Kvadratický trend 2.stupně T_t	Kvadratický trend 3.stupně T_t	Exponenciální trend T_t
2006	1	6157				6935	6256	5962	6932
2007	2	6702	545		1,0885	7074	6977	7187	7044
2008	3	8013	1311	766	1,1956	7212	7504	7798	7158
2009	4	8135	122	-1189	1,0152	7351	7836	7962	7274
2010	5	7873	-262	-384	0,9678	7490	7975	7849	7511
2011	6	7540	-333	-71	0,9577	7628	7919	7625	7632
2012	7	7334	-206	127	0,9727	7767	7669	7459	7756
2013	8	7608	274	480	1,0374	7905	7226	7520	7881
2014	9	-	-	-	-	8044	6588	7974	8009
2015	10	-	-	-	-	8182	5755	8991	8138

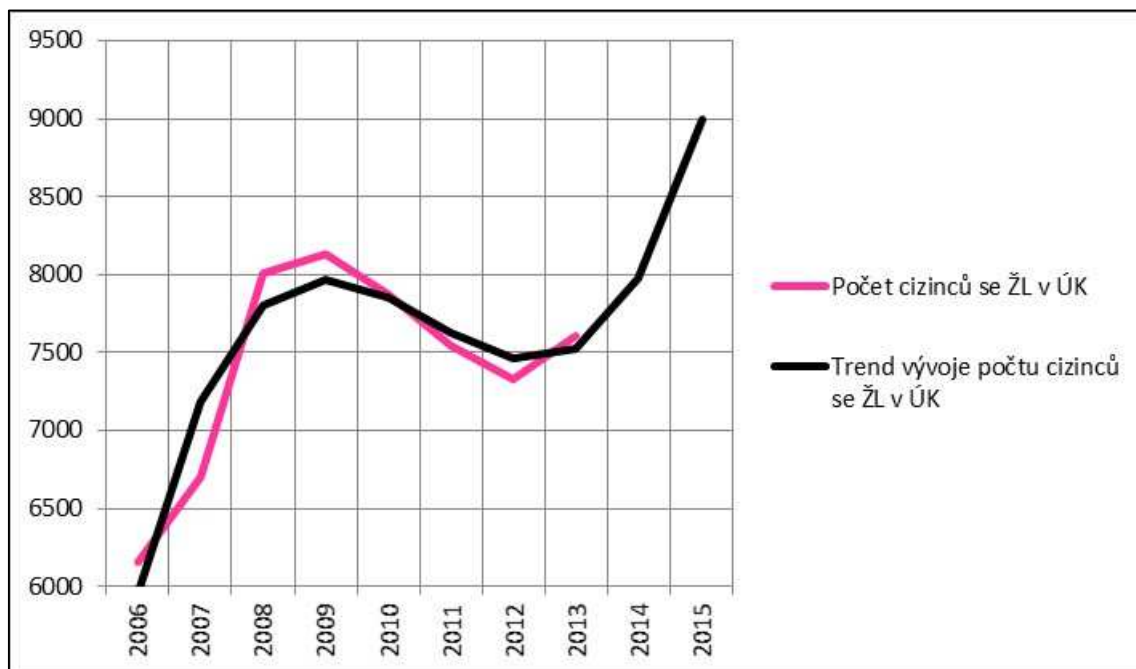
Tabulka č. 7 poukazuje na počty cizinců s platným živnostenským oprávněním s hlášeným povoleným pobytem v Ústeckém kraji. Z vypočítaných hodnot je patrné, že až do roku 2008 byla tendence značně stoupající a po nástupu ekonomické krize se již v roce 2009 stoupající počet snížil, ačkoli zde byl stále přírůstek v počtu 122 cizinců. Poté, v roce 2010 již dochází ke každoročním úbytkům, pro rok 2010 je zaznamenán úbytek 262, v roce 2011 je 333, pro rok 2012 dalších 206 a až v roce 2013 dochází k mírnému nárůstu počtu cizinců s platným živnostenským oprávněním.

Tabulka č. 8 – Vyhodnocení trendu počtu cizinců s živnostenským oprávněním v Ústeckém kraji

Popis trendu	Vzorec trendové funkce	Index determinace	Vyhodnocení
Lineární trend	$6796,893 - 138,524 \times t$	0,249	Nevhodné
Kvadratický trend 2. stupně	$5340,821 + 1012,167 \times t - 97,071 \times t^2$	0,738	Nevhodné
Kvadratický trend 3. stupně	$3953,929 + 2454,947 \times t - 475,276 \times t^2 + 28,015 \times t^3$	0,999	Vhodné; funkce vystihuje nejlépe vývoj
Exponenciální trend	$7391,476 \times 1,016^t$	0,202	Nevhodné

Z uvedené tabulky č. 8 je patrné, že nejvhodnějším trendem pro stanovení vývoje počtu cizinců s živnostenským oprávněním v Ústeckém kraji je kvadratický trend 3. stupně. Hodnota indexu determinace je 0,999, což se nejvíce blíží k hodnotě jedna.

Graf č. 3 – Vývoj počtu cizinců s živnostenským oprávněním v Ústeckém kraji

V grafu č. 3 je naznačen vývoj počtu cizinců s platným živnostenským oprávněním v Ústeckém kraji a následný trend vývoje. Rok 2008 se vyznačuje stoupáním počtu cizinců z třetích zemí vlastním živnostenským oprávněním a až do roku 2009 se jejich počet zvyšoval. Následuje snižování počtu cizinců z třetích zemí vlastním živnostenským oprávněním a až v roce 2013 je evidován přírůstek, kdy i trend vývoje počtu cizinců se ŽL začíná mít prudce vzrůstající tendenci.

5.2 Dotazníkové šetření

Cílem dotazníkového šetření práce je zjištění úrovně pracovní integrace cizinců ze třetích zemí, jejich participace na aktivním hledání zaměstnání, ale také důvody a příčiny jejich případné nezaměstnanosti. Důležitou součástí výzkumu je také subjektivní hodnocení trhu práce samotnými cizinci.

Výzkumné šetření je zaměřeno nejen na prostý popis reálné situace na pracovním trhu v souvislosti se zaměstnáváním a zaměstnaností cizinců, ale také na odhalení příčin nezaměstnanosti cizinců, kdy by výsledek mohl vést k nápravným opatřením.

5.2.1 Hypotézy

- H1 Pohlaví cizince nemá vliv na jeho pracovní integraci v Ústeckém kraji.
- H2 Neexistuje závislost mezi pohlavím cizince a jeho subjektivním pocitem o obtížnosti získání zaměstnání.
- H3 Diskriminace cizinců na trhu práce nesouvisí s jejich pohlavím.
- H4 Země původu cizince nesouvisí s jeho možnou diskriminací na trhu práce.
- H5 Závislost mezi věkem cizince a jeho pracovní integrací je nevýznamná.
- H6 Vliv získaného vzdělání na zaměstnanost cizince je nevýznamný.

5.2.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor pracoval s výzkumným vzorkem čítajícím 200 dotazovaných cizinců. Respondenti byli vybíráni ze základního souboru, tedy z osob, u kterých byl předpoklad, že spadají do cílové skupiny šetření, tj. že jsou cizinci ze třetích zemí. Respondenti byli kontaktováni přímo na pracovištích OAMP v Ústí nad Labem a v Chomutově. První část otázek byla zaměřená na základní identifikační údaje týkající se respondentů a z těchto bylo také možné zjistit, zda do cílové skupiny spadají či ne. Na obou pracovištích bylo sebráno celkem 200 rozhovorů a všechny byly hodnotitelné a zpracované ve výzkumném šetření.

Na pracovišti OAMP Ústí nad Labem bylo dotázáno 145 respondentů, na chomutovském pracovišti pak 55 respondentů. V následné interpretaci byly i odpovědi jednotlivých respondentů rozděleny dle lokality, kde byly údaje sebrány (Ústí nad Labem, Chomutov).

5.2.3 Metody sběru dat

Ve výzkumném šetření byla použita metoda sběru dat formou standardizovaného rozhovoru. Respondentům byly předepsány otázky, přičemž část otázek nabízela předem pevně stanovené odpovědi, jednalo se tedy o otázky uzavřené, kde respondent vybíral vhodnou variantu z nabízených možností. Vzhledem k přímému dotazování mohl však svou odpověď doplnit. Jako otevřené byly koncipovány pouze úvodní otázky, které sloužily k získání obecných informací o respondentech.

Celý výzkum byl veden jedním respondentem. Všechny odpovědi respondentů byly zaznamenány do záznamových archů a následně zpracovány a interpretovány. Zvolená metoda výzkumu se osvědčila, neboť všechny záznamové archy byly vyhodnoceny jako použitelné a bylo z nich možné interpretovat výsledky. Rozhovor se skládal ze dvou částí, kde první část zahrnovala základní demografické a osobní charakteristiky respondentů, druhá část se již soustředila na samotnou problematiku pracovní integrace cizinců na trh práce v České republice.

Veškeré výsledky byly zpracovány a následně analyzovány a interpretovány.

5.2.4 Průběh dotazníkového šetření

Samotný výzkum byl rozdělen do několika částí. Fáze přípravná se zabývala zejména teoretickým studiem problému a bylo zpracováno teoretické ukotvení této problematiky. V přípravné fázi došlo také k formulaci jednotlivých otázek, ze kterých se následně skládal dotazník určený pro rozhovor s respondenty. Tento dotazník byl otestován v rámci předvýzkumu na vzorku pěti respondentů a následně došlo k úpravám jednotlivých otázek. Úpravy byly markantní zejména kvůli jazykové bariéře cizinců a bylo nutné se zaměřit na takovou formulaci otázek, které by respondenti-cizinci dobře porozuměli. Díky těmto úpravám se zabránilo nepochopení otázek jednotlivými respondenty. Některé rozhovory byly vedeny v anglickém jazyce, otázky však byly doslovně překládány, aby nedošlo k možnému zkreslení získaných informací. Tento fakt není ve výzkumu nijak zohledněn ani zaznamenán, svědčí to pouze o tom, že v naší společnosti a zároveň tedy na českém pracovním trhu jsou i cizinci, kteří český jazyk neovládají ani na takové úrovni, aby mohli vést běžný rozhovor.

5.2.5 Interpretace zjištěných dat

V této kapitole jsou graficky zpracovaná data získaná výzkumným šetřením při dotazování respondentů. Obsahuje výsledky přehledně zpracované v tabulkách a grafech.

Základní demografické a osobní charakteristiky

První část výzkumného šetření obsahovala 4 základní otázky, které sloužily k prosté identifikaci respondenta, zejména vedly ke zjištění, zda spadá do cílové skupiny, ale také k celkové identifikaci a popisu skupiny

Věk

V průběhu dotazování bylo osloveno celkem 200 respondentů ve věku 18 – 62 let. Ačkoli otázka týkající se věku byla koncipována jako otevřená a respondenti odpovídali samostatně, bez možnosti výběru odpovědi, při následném zpracovávání dat byly vytvořeny věkové skupiny, do kterých byli respondenti zařazeni.

Tabulka č. 9 – Věková struktura respondentů

Věková skupina	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
18 – 26 let	43	29,66	28	50,91	71	35,50
27 – 35 let	53	36,56	20	36,36	73	36,50
36 – 50 let	33	22,76	5	9,09	38	19,00
51 a více let	16	11,03	2	3,64	18	9,00
Celkem	145	100	55	100	200	100

Zdroj: vlastní šetření

Tabulka č. 9 naznačuje přehled věkové struktury zkoumaného vzorku. Výzkum byl zaměřen na cílovou skupinu cizinců v produktivním věku s předpokladem, že v České republice pracují, resp. zaměstnání hledají. Věkové rozmezí respondentů bylo od 18 do 62 let a jednotliví respondenti byli dle věku rozřazeni do skupin.

V celkovém počtu jsou první dvě věkové skupiny zastoupeny téměř stejným počtem dotazovaných, nicméně je zde rozdíl mezi jednotlivými pracovišti, neboť v oblasti Chomutov je nejhojněji zastoupena skupina nejmladších dotazovaných ve věku 18- 26 let, v lokalitě Ústí nad Labem pak je nejčetnější skupinou věk mezi 27 – 35 lety, tvoří zde více jak třetinu všech dotazovaných (36,56 %). Nejstaršímu respondentovi bylo 62 a byl tedy zařazen do skupiny 51 a více let, která v celkovém přehledu tvoří 9 % dotazovaných.

Pohlaví

Z celkového počtu dotazovaných, který činil 200 respondentů v obou lokalitách, bylo 133 mužů a 67 žen. Ženy jsou tedy ve výzkumném vzorku zastoupeny 33,5 %, muži pak dvoutřetinovou většinou, tj. 66,5 %.

Tabulka č. 10 – Pohlaví respondentů

Pohlaví	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Muži	85	58,62	48	87,27	133	66,50
Ženy	60	41,38	7	12,73	67	33,50
Celkem	145	100	55	100	200	100

Zdroj: vlastní šetření

Z tabulky č. 10 je patrné, že v lokalitě Chomutov bylo dotázáno téměř zanedbatelné procento žen, neboť muži zde byli zastoupeni 87,27 %. Naopak v lokalitě Ústí nad Labem bylo rozložení respondentů dle věku téměř vyrovnané, muži zde tvořili 58,62 %, ženy pak byly zastoupeny 41,38 %. Respondenti byli vybíráni náhodným výběrem přímo v čekárnách pracovišť OAMP.

Druh pobytu

Důležitým poznatkem výzkumu bylo také zjištění druhu pobytu respondentů. Vzhledem k tomu, že v Ústí nad Labem byl prováděn výzkum na pracovišti určeném pro cizince z třetích zemí, tj. mimo země EU, třetizemci tvořili v této lokalitě 100 %. Chomutovské pracoviště MV však nedisponuje oddělenými pracovišti pro cizince z EU a jejich rodinné příslušníky a pro cizince z třetích zemí, zároveň je Chomutovsko příhraniční oblastí s vysokou koncentrací německých občanů, ti však nebyli ve výzkumném vzorku zahrnuti.

Tabulka č. 11 – Druh pobytu

Druh pobytu	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
PP – rodinný příslušník	0	0	4	7,27	4	2,00
DP – studium	3	2,07	0	0	3	1,50
DP – práce	40	27,59	8	14,55	48	24,00
DP – podnikání	38	26,21	22	40	60	30,00
DP – rodina	17	11,72	6	10,91	23	11,50
DP – jiný	3	2,07	0	0	3	1,50
TP	40	27,59	15	27,27	55	27,50
AZ/DO	4	2,76	0	0	4	2,00
Celkem	145	100	55	100	200	100

Zdroj: Vlastní šetření

Vysvětlivky:

PP – přechodný pobyt, DP – dlouhodobý pobyt, TP – trvalý pobyt, AZ/DO – azyl/doplňková ochrana

Z výzkumného šetření je zřejmé, že nejpočetnější skupiny tvoří právě pobyty získané za účelem práce a podnikání. Cizinci, kteří mají dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání, resp. zaměstnaneckou nebo modrou kartu, byli ve výzkumném šetření zastoupeni 24 %, cizinci, kteří v České republice podnikají, tvoří 30 %. Dalším hojně zastoupeným druhem pobytu, který již nerozlišuje jeho účel, je pobyt trvalý, jež mělo povoleno 27,5 % respondentů. Vzhledem k téměř nulovým požadavkům, které jsou na tyto cizince kladeny, můžeme předpokládat, že jsou již integrováni na český trh práce a že zde již pracují. Vzhledem k jejich pobytovému statusu je zřejmé, že splnili jazykovou zkoušku, která je nutná k udělení povolení k trvalému pobytu, tudíž základní znalost jazyka mají, a také splnili pětiletou podmínku pobytu na území, což předpokládá, že se v České republice již dobře orientují. Také administrativní požadavky při hledání a získávání zaměstnání jsou v případě cizinců s povoleným trvalým pobytem minimální.

Výrazné rozdíly v počtu udělených povolení k pobytu jsou mezi jednotlivými lokalitami Ústí nad Labem a Chomutov, jak naznačuje Tabulka č. 11. V Chomutově bylo 40 % respondentů tvořeno cizinci, kteří mají povolený dlouhodobý pobyt za účelem podnikání. Vzhledem k tomu, že je Chomutovsko příhraniční oblastí, jednalo se v mnoha případech o příslušníky Vietnamu.

Země původu

Otázka zaměřená na zemi původu byla v dotazníkovém šetření velmi důležitým kritériem pro zjištění četnosti respondentů z jednotlivých zemí. Jednalo se o otázku otevřenou, kdy respondenti sami uvedli, ze které země pocházejí. Ačkoli z výzkumného šetření vyplynulo, že nezanedbatelné procento cizinců se v České republice již narodilo, neznamená to, že se automaticky stali českými občany. České státní občanství je vázáno na občanství rodičů, pokud jsou tedy oba rodiče dítěte cizinci, dítě má automaticky občanství shodné s občanstvím rodičů, resp. jednoho z rodičů. V případě, že je jeden z rodičů českým státním občanem, je možné dítěti udělit české státní občanství okamžitě. Děti cizinců, narozené na území České republiky, resp. jejich zákonní zástupci, jsou povinni žádat o povolení k pobytu, přičemž dítěti je uděleno povolení k trvalému pobytu, pokud alespoň jeden z rodičů povolení k trvalému pobytu má, příp. je dítěti povolen dlouhodobý pobyt za účelem sloučení rodiny, tj. sloučení s rodičem.

Tabulka č. 12 – Země původu

Země původu	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Vietnam	38	26,21	30	54,55	68	34,00
Rusko	35	24,14	8	14,55	43	21,50
Ukrajina	41	28,28	10	18,18	51	25,50
Mongolsko	7	4,83	2	3,64	9	4,50
Gruzie	0	0	2	3,64	2	1,00
Tunisko	2	1,38	0	0	2	1,00
Albánie	2	1,38	0	0	2	1,00
Makedonie	2	1,38	1	1,82	3	1,50
Sýrie	3	2,07	0	0	3	1,50
Turecko	1	0,69	1	1,82	2	1,00
Kanada	2	1,38	0	0	2	1,00
Egypt	0	0	1	1,82	1	0,50
Jiná	12	8,28	0	0	12	6,00
Celkem	145	100	55	100	200	100

Zdroj: vlastní šetření

Zastoupení respondentů dle země původu bylo ve výzkumném vzorku velmi různorodé. Všeobecně lze konstatovat, že výsledky potvrzují oficiální data vydaná Českým statistickým ústavem a výsledky potvrzují nejčetnější zastoupení cizinců z Vietnamu (34 %), Ukrajiny (25,5 %) a Ruska (21,5 %). Ostatní národnosti nejsou ve výzkumném šetření významné, pouze Sýrie a Mongolsko byly zastoupeny 4,5 %. Mongolští občané byli dotazováni zejména na pracovišti OAMP v Ústí nad Labem, neboť zde své pobytové záležitosti řeší celá mongolská komunita bydlící v okolí Roudnice nad Labem, kde ve významném počtu pracují v mezinárodní textilní společnosti. Další země, které byly zastoupeny ve výzkumném vzorku více než jedním respondentem, byly v lokalitě Ústí nad Labem Tunisko, Albánie, Makedonie a Kanada, v lokalitě Chomutov pak Gruzie. Národnosti, které byly zastoupeny pouze jedním dotazovaným, jsou uvedené v položce „jiné“ a obsahovaly země: Srbsko, Pákistán, Alžírsko, Austrálie, Jihoafrická republika, Brazílie, Mexiko, Kuba, USA, Kuvajt, Kamerun a Nigérie.

Vzdělání

Další základní otázka byla zaměřená na nejvyšší dosažené vzdělání, neboť vzdělání úzce souvisí s možností uplatnění na trhu práce.

Tabulka č. 13 – Vzdělání respondentů

Vzdělání	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Základní	57	39,31	10	18,18	67	33,50
Vyučen	28	19,31	2	3,64	30	15,00
Středoškolské	17	11,72	40	72,73	57	28,50
Vysokoškolské	43	29,66	3	5,45	46	23,00
Celkem	145	100	55	100	200	100

Zdroj: vlastní šetření

V tabulce č. 13 v lokalitě Ústí nad Labem jsou významným poměrem zastoupeny všechny možné druhy nabízené varianty vzdělání, rozdíly ve vzdělání však vykazuje šetření provedené v lokalitě Chomutov, kde je nejvýznamněji zastoupeno středoškolské vzdělání, kterého dosáhlo 72,73 % dotazovaných.

Oproti tomuto výsledku jsou ostatní druhy vzdělání téměř zanedbatelné, základní vzdělání bylo u dotazovaných v Chomutově zastoupeno 18,18 % a varianta vysokoškolského vzdělání pouze 5,45 % a vyučen 3,64 %. Ústí nad Labem vykazuje výsledky daleko pestřejší, přičemž nejpočetnější skupinou je zde skupina respondentů se základním vzděláním čítající 39,31 %, vysokoškolsky vzdělaných respondentů bylo ve vzorku 29,66 %.

Důvod příchodu do České republiky

Tato dotazníková otázka již nepřímo směřuje k pracovní integraci a klade si za úkol zjistit důvody, které cizince vedou k tomu, aby přišli začít nový život do České republiky, resp. výsledky zobrazené v tabulce mohou naznačit, kolik cizinců opravdu primárně přišlo do České republiky za prací a u kterých byla pracovní integrace jen důležitou součástí migračního procesu zahájeného jiným důvodem, než je hledání pracovního uplatnění v jiné než domovské zemi.

Tabulka č. 14 - Příchod do ČR

Důvod příchodu do ČR	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Narodil/a jsem se tu	12	8,28	8	14,55	20	10,00
Jako nezletilý s rodinou	20	13,79	12	21,82	32	16,00
Vzdělání	21	14,48	2	3,64	23	11,50
Práce	40	27,59	10	18,82	50	25,00
Podnikání	10	6,9	15	27,27	25	12,50
Rodina	26	17,93	8	14,55	34	17,00
Humanitární důvody	4	2,76	0	0	4	2,00
Celkem	145	100	55	100	200	100

Zdroj: vlastní šetření

Tabulka č. 14 se snaží nastínit důvody příchodu cizinců do České republiky. Z tabulky je patrné, že za prací do České republiky přišlo 25 % respondentů, dalších 12,5 % přiznává, že primárním důvodem příchodu do ČR bylo podnikání. Zajímavým zjištěním je, že 10 % dotazovaných cizinců se na území České republiky již narodilo a dalších 16 % přišlo v dětském věku s rodiči. Za humanitární důvody je

považováno udělení mezinárodní ochrany formou azylu nebo doplňkové ochrany, vzhledem k nízké četnosti zastoupení není mezi těmito dvěma druhy mezinárodní ochrany dělán žádný rozdíl, respondenti ve výzkumném vzorku s udělenou mezinárodní ochranou tvořili pouhých 2 % a byli osloveni pouze v Ústí nad Labem.

Významným druhem příchodu do České republiky je rodinný důvod, kdy rodinný příslušník, nejčastěji manžel či manželka (příp. druh či družka) přichází do České republiky za druhým z manželů, který již v České republice pobývá legálně. Rodinní příslušníci, tedy cizinci, kteří mají povolení k dlouhodobému pobytu za účelem sloučení rodiny, byli tvořeni ve výzkumném vzorku 17 %.

Práce v České republice

Otázka byla již zaměřená přímo na pracovní integraci a měla za úkol zjistit, kolik z dotazovaných respondentů je na českém trhu práce aktivních, tedy v pracovně-právním vztahu.

Tabulka č. 15 – Práce v České republice

Práce v ČR	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Pracuji	93	64,14	46	83,64	139	69,50
Nepracuji	52	35,86	9	16,36	61	30,50
Celkem	145	100	55	100	200	100

Zdroj: vlastní šetření

Ze získaných dat v tabulce č. 15 vyplývá, že 69,5 % dotazovaných cizinců v České republice pracuje. Práci nemá 30,5 % respondentů z řad cizinců, toto procento však nelze považovat za míru nezaměstnanosti cizinců. Ve výzkumu byli zahrnuti cizinci od 18 let, je tedy pravděpodobné, že stále ještě studují, stejně tak není možné považovat nejstarší respondenty za nezaměstnané, neboť dle zahraniční legislativy je možné, že jsou již v důchodovém věku, ačkoli na českou hranici věku odchodu do důchodu ještě nedosáhli. Taktéž jsou ve výzkumu zahrnuty ženy, které mohou být na mateřské či rodičovské dovolené. Výsledek šetření v této konkrétní otázce nám tedy pouze ukazuje, jaké procento cizinců žijících v České republice je ekonomicky aktivní a kolik cizinců ekonomicky aktivních není,

ať už z jakéhokoli důvodu, nejen tedy z důvodu nezaměstnanosti, jak je naznačeno v následující tabulce, která znázorňuje důvody nezaměstnanosti respondentů, kteří uvedli, že v České republice nepracují.

Důvod nezaměstnanosti

Otázka byla určena pouze pro 62 dotázaných, kteří v předchozí otázce uvedli, že v České republice nepracují. Otázka byla koncipována jako uzavřená a dávala na výběr z možností, ze kterých respondenti vybírali.

Tabulka č. 16 – Důvody nezaměstnanosti

Důvod	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Studium	7	13,21	1	11,11	8	12,90
Mateřská/rodičovská dovolená	26	49,01	6	66,67	32	51,61
Neznalost jazyka	2	3,77	0	0	2	3,23
Starobní důchod	10	18,87	1	11,11	11	17,74
Hledám práci	2	3,77	0	0	2	3,23
Nemoc	4	7,55	0	0	4	6,45
Nechci pracovat	2	3,77	1	11,11	3	4,84
Celkem	53	100	9	100	62	100

Zdroj: vlastní šetření

Tabulka č. 16 ukazuje důvody nezaměstnanosti cizinců v České republice. Největší procento ekonomicky neaktivních cizinců tvoří cizinci (ženy) na mateřské či rodičovské dovolené, tato skupina je zde zastoupena 51,61 %. Další nezanedbatelnou skupinu tvoří cizinci, kteří již v zemi původu dosáhli důchodového věku, a důchod vyplácený ze zahraničí jim nahrazuje mzdu. Tato skupina tvoří 17,74 %. 12,90 % respondentů ještě studuje. Ostatní důvody nezaměstnanosti byly zastoupeny ve výzkumu jen nevýznamným počtem a důležitým zjištěním, že nezaměstnanost je tvořena pouze 11,29 %, neboť jako nezaměstnané považujeme respondenty, kteří odpověděli, že práci hledají nebo že pracovat nechtějí, nebo že neznají český jazyk. Vzhledem k tomu, že je šetření prováděno v Ústeckém kraji, lze

usuzovat, že nezaměstnanost cizinců je zde téměř totožná jako nezaměstnanost českých občanů.

Tabulka č. 16 uvádí důvody, proč respondenti nejsou ekonomicky aktivní a více než polovinu zaujímají respondenti, resp. respondentky, které jsou na mateřské nebo rodičovské dovolené. Pro cizince, trvale žijící v České republice, platí stejná pravidla pro čerpání mateřské a rodičovské dovolené jako pro české občany, nicméně pro získání jakékoli sociální dávky (tedy i rodičovského příspěvku) je nutné splnění podmínky minimálně ročního pobytu na území České republiky. Pokud mají v České republice povolen trvalý pobyt, stát za ně odvádí i zálohy na zdravotní pojištění. Cizinci s dlouhodobým pobytem nespádají do systému veřejného pojištění, mají povinnost platit pojištění komerční, ale po splnění jednoleté podmínky pobytu na území, mají nárok na čerpání rodičovského příspěvku. Cizince na mateřské nebo rodičovské dovolené tedy nemůžeme počítat mezi tzv. právě nezaměstnané, stejně tak necelých 6,45 % respondentů, kteří uvedli jako důvod ekonomické neaktivity nemoc.

Druh vykonávané práce

Otázka byla určena pouze pro respondenty, kteří na otázku, zda v České republice pracují, odpověděli „ano“, tedy pro 139 respondentů ze všech dotazovaných. Otázka byla zaměřena na profesi, příp. druh práce, kterou zde cizinci vykonávají. Otázka byla koncipována jako otevřená a respondenti odpovídali vlastními slovy, přičemž při zpracovávání jednotlivých záznamových archů byly uvedeny nejčastěji uváděné profese a profese, které se ve výzkumu objevovaly v zanedbatelném počtu, byly následně zařazeny do kategorií, které reprezentovaly určité skupiny obdobných profesí.

Tabulka č. 17 – Druh vykonávané práce³⁶

Profese	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Jednatel s.r.o.	17	18,28	2	4,35	19	13,67
Lékař	6	6,45	1	2,17	7	5,04
Pohostinství	9	9,68	7	15,21	16	11,51
Stavební dělník	9	9,68	2	4,35	11	7,91
Pomocná síla	11	11,83	2	4,35	13	9,35
Dělník ve výrobě	7	7,53	0	0	7	5,04
OSVČ	18	19,35	25	54,35	43	30,94
Maloobchod	12	12,90	7	15,21	19	13,67
Ostraha	4	4,30	0	0	4	2,88
Celkem	93	100	46	100	139	100

Zdroj: vlastní šetření

V tabulce č. 17 jsou zaznamenány jednotlivé profese, které respondenti ve výzkumném šetření uváděli. Hojně uváděnou odpovědí byla dle očekávání odpověď, kdy respondent uváděl, že pracuje jako jednatel ve společnosti s ručením omezeným. Je všeobecně známé, že na severu Čech (stejně tak jako na západě) je velmi rozšířená ruská komunita, která díky jednatelství v obchodních společnostech legalizuje svůj pobyt v České republice. Ačkoli tato odpověď byla hojně uváděna zejména respondenty z ruské komunity, málokterý respondent dokázal svou profesi specifikovat či popsat náplň práce. Vycházejme tedy z předpokladu, že tito respondenti opravdu společnost řídí a to je jejich náplň práce, ačkoli v praxi jejich práce může vypadat zcela odlišně. Výzkum nerozlišuje jednotlivé profese osob samostatně výdělečně činných, neboť odpověď, že člověk podniká jako OSVČ byla pro výzkumné šetření naprosto dostatečná.

³⁶Profese uváděné respondenty byly rozřizeny do jednotlivých kategorií, přičemž kategorie mohla obsahovat několik profesí obdobné náplně práce.

Pohostinství – provoz rychlého občerstvení, kuchař v bistru, kuchař v restauraci, obsluha v restauraci.

Stavební dělník – výkopové práce, stavba silnic, výškové práce.

Pomocná síla – úklid, hlídání dětí, práce v kuchyni, pokojská.

Dělník ve výrobě – operátor výrobní linky, šička.

Maloobchod – prodej potravin, prodej smíšeného zboží, prodej originálního dovozového zboží, provoz e-shopu.

Ostatní profese jsou zastoupeny ve výzkumném vzorku relativně rovnoměrně, nevýznamnou skupinu tvoří 5,03 % respondentů, kteří pracují jako lékaři a 2,88 % respondentů jako ostraha.

Velmi významné rozdíly jsou ale mezi jednotlivými lokalitami Chomutov a Ústí nad Labem. Zatímco v lokalitě Ústí nad Labem není žádná profese reprezentována více než 20 %, v lokalitě Chomutov tvoří nadpoloviční většinu, tj. 54,35 %, respondenti, kteří pracují jako osoby samostatně výdělečně činné. 15,21 % pak pracuje v maloobchodě a stejně tak 15,21 % v pohostinství, ostatní profese nepřekračují hranici 5 %.

Způsob získání práce

Otázka byla opět zaměřena na pracující respondenty, tedy na ty, kteří odpověděli, že v České republice pracují. Vzhledem k přísným legislativním opatřením, která znesnadňují přístup cizinců z třetích zemí na trh práce, je důležité zjistit, jakým způsobem cizinci legální práci získávají.

Tabulka č. 18 – Způsob získání práce

Způsob získání práce	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Úřad práce	2	2,15	1	2,17	3	2,16
Zprostředkovatel	19	20,43	6	13,04	25	17,99
Inzerce	2	2,15	0	0	2	1,44
Pomoc známých/přátel	31	33,33	12	26,09	43	30,94
Podnikám	18	19,35	27	58,70	45	32,37
Agentura	21	22,58	0	0	21	15,11
Celkem	93	100	46	100	139	100

Zdroj: vlastní šetření

V tabulce č. 18 jsou uvedeny způsoby nalezení zaměstnání, kdy je hojně zastoupena varianta „pomoc přátel“, a to 30,94 %. Solidarita a spolupráce je v jednotlivých národnostních skupinách velmi silná a je všeobecně známo, že lidé si uvnitř komunity pomáhají.

Díky svým přátelům nacházejí nejen zázemí ve formě bydlení, pomoc s dokumenty, ale právě také při hledání práce. 32,37 % respondentů uvedlo, že podniká, živí je tedy

samostatně výdělečná činnost nebo vlastnictví obchodní společnosti, tato varianta tvoří v lokalitě Chomutov 58,70 %. Zajímavé je, že v lokalitě Chomutov neodpověděl žádný z respondentů, že práci získal pomocí agentury, zatímco v Ústí nad Labem je tato možnost hojně zastoupena a to 22,58 %. Činnost agentur práce je v Ústí nad Labem velmi významná, nicméně v posledních letech došlo k značnému omezení jejich činnosti v zaměstnávání a zprostředkovávání práce cizincům. Významným způsobem, jak respondenti získali práce, je také pomoc tzv. zprostředkovatelů, tj. členů komunity, kteří se v České republice dobře orientují nejen v socio-kulturním prostředí, ale také na trhu práce a svým klientům nabízejí pomoc ve formě nalezení vhodného zaměstnání za finanční úplatu. Tato činnost se hojně vyskytuje napříč všemi komunitami. Důležitým zjištěním je, že pouze 2,16 % respondentům pomohl s nalezením zaměstnání Úřad práce. V lokalitě Ústí nad Labem jsou zastoupeny všechny možné způsoby získání zaměstnání, v lokalitě Chomutov jsou však zastoupeny nejhodněji varianty „podnikám“ a „pomoc známých/přátel“.

Subjektivní pocit obtížnosti získání práce

Otázka byla směřovaná ke všem respondentům výzkumného šetření a byla zaměřena na jejich osobní pocit, zda je v České republice obtížné zaměstnání získat.

Tabulka č. 19 – Subjektivní pocit obtížnosti získání práce

Obtížnost	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Obtížné	121	83,45	55	100	176	88,00
Snadné	24	16,55	0	0	24	12,00
Celkem	145	100	55	100	200	100

Zdroj: vlastní šetření

Z tabulky č. 19 je patrné, že naprostá většina dotázaných v Ústí nad Labem považuje získání práce v České republice za obtížné, myslí si to 88 % dotázaných.

V lokalitě Ústí nad Labem si 16,55 % myslí, že je získání práce snadné, tuto možnost však vyvracejí všichni dotázaní z lokality Chomutov, kde považuje za obtížné získat práci celých 100 % dotázaných.

Problémy při získávání práce v ČR

Otázka byla opět směřována ke všem respondentům a měla odhalit nejčastější problémy spojené se získáváním zaměstnání v České republice. Otázka byla formulována jako uzavřená s pevně stanovenými odpověďmi, s možností upřesnění.

Tabulka č. 20 – Problémy při získávání práce

Problém	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Diskriminace	31	21,38	6	10,91	37	18,50
Neznalost jazyka	73	50,34	48	87,27	121	60,50
Získání povolení	25	17,24	1	1,82	26	13,00
Nostrifikace	2	1,38	0	0	2	1,00
Administrativa	12	8,28	0	0	12	6,00
Jiné	2	1,38	0	0	2	1,00
Celkem	145	100	55	100	200	100

Zdroj: vlastní šetření

Výzkumné šetření jednoznačně prokázalo a z tabulky č. 20 vyplývá, že největší bariérou na trhu práce je pro cizince neznalost českého jazyka. Tento názor zastává 60,5 % respondentů. Ačkoli je v současné době v nabídce mnohých neziskových organizací velké množství jazykových kurzů pro různě pokročilé, ne všichni cizinci se těchto kurzů účastní. Bylo by na místě změnit princip vzdělávání cizinců, neboť ačkoli cizinci považují neznalost jazyka jako velký problém nejen při hledání zaměstnání, ale i v běžném životě v české společnosti, nejsou dostatečně motivováni k účasti na kurzech a zdokonalování svých jazykových schopností. V současné době je znalost českého jazyka na úrovni A1 podmínkou pouze pro cizince, kteří žádají o povolení k trvalému pobytu.

Jinou povinnost vzdělávání se v jazyce cizinci nemají. 18,5% respondentů uvádí, že největším problémem je diskriminace na trhu práce a myslí si, že je obtížné získat zaměstnání zejména proto, že jsou cizinci, které spousta zaměstnavatelů odmítá zaměstnat.

Diskriminace na trhu práce

Respondenti byli tázáni, zda oni sami pocítují nějaký druh diskriminace na trhu práce a zda mají pocit, že jsou oproti českým zaměstnancům znevýhodněni. Výsledky šetření jsou

znázorněny v tabulce č. 21. Otázka byla původně koncipována jako uzavřená a s pevně stanovenými odpověďmi „ano“ či „ne“, nicméně předvýzkumem bylo zjištěno, že tato forma odpovědi je nedostatečná a byla rozšířena o další rozšiřující možnosti, resp. o upřesnění různých forem diskriminace.

Tabulka č. 21 – Diskriminace na trhu práce

Diskriminace	Ústí nad Labem		Chomutov		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Ne	37	25,52	24	46,64	61	30,50
Ano – horší platové podmínky	21	14,48	2	3,64	23	11,50
Ano – horší pracovní podmínky	33	22,76	20	36,36	53	26,50
Ano – nepřiměřená pracovní doba	39	26,90	2	3,64	41	20,50
Jiný důvod	15	10,34	7	12,73	22	11,00
Celkem	145	100	55	100	200	100

Zdroj: vlastní šetření

Tabulka č. 21 naznačuje, že ačkoli se významné procento (30,5 %) respondentů s diskriminací na trhu práce nikdy nesetkalo, stále je většina těch, kteří na českém trhu práce nějakou formu diskriminace zažili. 30,5 % respondentů se s diskriminací na trhu práce nesetkalo, 69,5 % však tuto zkušenost již má, ať už z jakéhokoli důvodu. Nejčastější forma diskriminace byla uváděna jako poskytování horších pracovních podmínek zaměstnavatelem, kterou uvedlo 26,5 % dotazovaných. 11 % respondentů uvedlo jiný důvod, než nabízely předepsané odpovědi, nejčastěji uváděli, že pocítovali všeobecně diskriminační přístup zaměstnavatelů kvůli odlišné barvě pleti nebo viditelným znakům jejich náboženství (např. ženy muslimky).

5.2.6 Výsledky šetření

Vliv pohlaví na pracovní integraci

H₀: Pohlaví cizince nemá vliv na jeho pracovní integraci v Ústeckém kraji.

Asociační tabulka

Pracovní integrace			
	Muži	Ženy	Celkem
Pracuji	120	19	139
Nepracuji	13	48	61
Celkem	133	67	200

$$\chi^2 = \frac{200(120 \cdot 48 - 19 \cdot 13)^2}{139 \cdot 133 \cdot 67 \cdot 61} = 80,45164$$

Kritická hodnota $\chi^2_{(0,05)} = 3,841$

H₀: mezi sledovanými znaky neexistuje závislost

$\chi^2 > \chi^2_{0,05} \rightarrow H_0$ zamítáme

H₀ zamítáme. Závislost je významná. Pohlaví významně ovlivňuje pracovní integraci cizince.

Síla závislosti:

$$|V| = \sqrt{\frac{80,45164}{200}} = 0,6342$$

Závislost lze charakterizovat jako vysokou.

Vliv pohlaví na subjektivní pocit o obtížnosti získání práce

H₀: Neexistuje závislost mezi pohlavím cizince a jeho subjektivním pocitem o obtížnosti získání zaměstnání.

Asociační tabulka

Obtížné	Muži	Ženy	Celkem
Ano	117	59	176
Ne	16	8	24
Celkem	133	67	200

$$\chi^2 = \frac{200(117 \cdot 8 - 59 \cdot 16)^2}{176 \cdot 133 \cdot 67 \cdot 24} = 0,00034$$

Kritická hodnota $\chi^2_{(0,05)} = 3,841$

H₀: mezi sledovanými znaky neexistuje závislost

$\chi^2 > \chi^2_{0,05} \rightarrow$ H₀ zamítáme

H₀ nezamítáme. Závislost není významná. Pohlaví nemá vliv na subjektivní pocit cizince o obtížnosti získání zaměstnání.

Vliv pohlaví na diskriminaci

H₀: Diskriminace cizinců na trhu práce nesouvisí s jejich pohlavím.

Asociační tabulka

Diskriminace	Muži	Ženy	Celkem
Ano	78	61	139
Ne	55	6	61
Celkem	133	67	200

$$\chi^2 = \frac{200(78 \cdot 6 - 61 \cdot 55)^2}{139 \cdot 133 \cdot 67 \cdot 61} = 22,0624$$

Kritická hodnota $\chi^2_{(0,05)} = 3,841$

H₀: mezi sledovanými znaky neexistuje závislost

$\chi^2 > \chi^2_{0,05} \rightarrow$ H₀ zamítáme

H₀ zamítáme. Závislost je významná. Diskriminace cizinců na trhu práce významně souvisí s pohlavím.

Síla závislosti:

$$|V| = \sqrt{\frac{22,0624}{200}} = 0,3321$$

Závislost lze charakterizovat jako nízkou.

Závislost mezi původem cizince a diskriminací

H₀: Země původu cizince nesouvisí s jeho možnou diskriminací na trhu práce.

Kontingenční tabulka/skutečné četnosti

Diskriminace	VNM	RUS	UKR	MNG	TUN	GRU	ALB	MAK	SYR	TUR	KAN	EGY	JINÁ	Σni.
Ano	34	33	49	1	2	2	2	2	3	2	1	1	7	139
Ne	34	10	2	8	0	0	0	1	0	0	1	0	5	61
Σn.j	68	43	51	9	2	2	2	3	3	2	2	1	12	200

Vzhledem k tomu, že by z uvedených hodnot nebyla splněna podmínka použití χ^2 testu nezávislosti, tj. „podíl teoretických četností menších než 5 nesmí překročit 20 % a žádná z teoretických četností nesmí být menší než 1“³⁷, je nutné slabé skupiny spojit. Skupiny, ve kterých byla skutečná četnost nižší než 3, budou sloučeny do skupiny jedné.

Kontingenční tabulka/skutečné četnosti po sloučení slabých skupin

Diskriminace	VNM	RUS	UKR	MNG	Jiná	Σni.
Ano	34	33	49	1	22	139
Ne	34	10	2	8	7	61
Σn.j	68	43	51	9	29	200

Tabulka teoretických četností

	B1	B2	B3	B4	B5
A1	47,26	29,885	35,445	6,255	20,155
A2	20,74	13,115	15,555	2,75	8,85

$$\chi^2 = \sum \frac{(n_{ij} - n_{oj})^2}{n_{oj}}$$

³⁷SVATOŠOVÁ, L., KÁBA, B. Statistické metody II, Praha: ČZU, 2008, str. 14

n_{0j}

3,270	0,324	5,184	4,415	0,169
8,4777	0,740	11,812	10,060	0,385

$$\chi^2 = 45,2867$$

Kritická hodnota $\chi^2_{(0,05)12} = 9,488$

$$\chi^2 > \chi^2_{(0,05)12}$$

Hodnota testového kritéria je větší než hodnota kritická, můžeme tedy na hladině významnosti 0,05 nulovou hypotézu zamítnout. Země původu cizince souvisí s jeho možnou diskriminací na trhu práce.

Síla závislosti:

$$C = 0,430$$

Závislost lze charakterizovat jako středně silnou.

Závislost mezi věkem cizince a pracovní integrací

H₀: Neexistuje závislost mezi věkem a pracovní integrací cizince

Kontingenční tabulka/skutečné četnosti

Práce	18 - 26	27 - 35	36 - 50	51 a více	Σ ni.
Ano	40	61	32	6	139
Ne	31	12	6	12	61
Σ n. _j	71	73	38	18	200

Tabulka teoretických četností

	B1	B2	B3	B4
A1	49,345	50,735	26,41	12,51
A2	21,655	22,265	11,59	5,49

1,770	2,077	1,183	3,388
4,033	4,733	2,696	7,720

$$\chi^2 = 36,018$$

Kritická hodnota $\chi^2_{(0,05)3} = 7,815$

$$\chi^2 > \chi^2_{(0,05)3}$$

Hodnota testového kritéria je větší než hodnota kritická, můžeme na hladině významnosti 0,05 nulovou hypotézu zamítnout. Závislost mezi věkem cizince a jeho pracovní integrací je významná.

Síla závislosti:

$$C = 0,391$$

Závislost lze charakterizovat jako středně silnou.

Vliv vzdělání na nezaměstnanost

H₀: Mezi dosaženým vzděláním a nezaměstnaností neexistuje závislost.

Kontingenční tabulka/skutečné četnosti

Zaměstnání	ZŠ	Vyučen	SŠ	VŠ	Σ ni.
Ano	56	18	30	35	139
Ne	11	12	17	11	61
Σ n.j	67	30	57	46	200

Tabulka teoretických četností

	B1	B2	B3	B4
A1	46,565	20,85	39,615	31,97
A2	20,435	9,15	17,385	14,03

$$\chi^2 = \sum \sum \frac{(n_{ij} - n_{oj})^2}{n_{oj}}$$

1,912	0,390	2,334	0,287
4,356	0,888	5,318	0,654

$$\chi^2 = 16,139$$

Kritická hodnota $\chi^2_{(0,05)6} = 7,815$

$$\chi^2 > \chi^2_{(0,05)6}$$

Hodnota testového kritéria je menší než hodnota kritická, nemůžeme na hladině významnosti 0,05 nulovou hypotézu zamítnout. Úroveň vzdělání cizince významně ovlivňuje jeho nezaměstnanost.

Síla závislosti:

$$C = 0,273$$

Závislost lze charakterizovat jako nízkou.

Potvrzení hypotéz

V úvodu praktické části práce byly stanoveny hypotézy, které se za pomoci výzkumu a jeho analýzy podařilo potvrdit nebo vyvrátit, přehledně je znázorněno v tabulce č. 22.

Tabulka č. 22– Výsledky testování hypotéz

Hypotéza	χ^2	Kritická hodnota $\chi^2_{(0,05)}$	Závěr k hypotéze	Závislost
H01 pohlaví x pracovní integrace	80,4516	3,841	Zamítnuta	Vysoká
H02 pohlaví x pocit o obtížnosti získání zaměstnání	0,00034	3,841	Potvrzena	---
H03 pohlaví x diskriminace	22,0624	3,841	Zamítnuta	Nízká
H04 země původu x diskriminace	45,2867	9,488	Zamítnuta	Střední
H05 věk x pracovní integrace	36,018	7,815	Zamítnuta	Střední
H06 vzdělání x zaměstnanost	16,139	7,815	Zamítnuta	nízká

H1 Pohlaví cizince nemá vliv na jeho pracovní integraci v Ústeckém kraji.

Tuto hypotézu se podařilo vyvrátit. S 95% pravděpodobností pohlaví ovlivňuje pracovní integraci cizinců v Ústeckém kraji. Pracovní integrace cizinců v České republice je dána i počtem a druhem pracovních míst, která není možné obsadit českými zaměstnanci, příp. zaměstnanci z EU.

Celkově je vyšší počet pracujících cizinců – mužů, neboť je pro ně jednodušší práci v České republice získat (zejména v nekvalifikovaných profesích jsou preferováni muži), ženy poté získávají často povolení k pobytu za účelem

sloučení rodiny právě proto, že jejich manžel/druh v České republice legálně pracuje.

H2 Neexistuje závislost mezi pohlavím cizince a jeho subjektivním pocitem o obtížnosti získání zaměstnání.

Tato hypotéza byla potvrzena. Závislost mezi pohlavím cizince a jeho subjektivním pocitem o tom, zda je obtížné získat v Ústeckém kraji zaměstnání, neexistuje. Cizinci vnímají na českém trhu práce diskriminace bez rozdílu pohlaví. Je zřejmé, že čeští zaměstnanci jsou z mnoha důvodů upřednostňováni, nejen proto, že dobře ovládají český jazyk, ale dobře se také v domovské zemi orientují, znají její kulturu i morální zvyky. Cizincům je české socio-kulturní prostředí cizí a není zcela jednoduché se adaptovat a přizpůsobit se podmínkám života v České republice, stejně tak podmínkám na trhu práce. Cizinci nerozlišují dle pohlaví, zda jsou na trhu práce diskriminováni, jak muži, tak ženy považují získání práce v České republice za obtížné.

H3 Diskriminace cizinců na trhu práce nesouvisí s jejich pohlavím.

Hypotézu se podařilo vyvrátit. S 95% pravděpodobností diskriminace cizinců na trhu práce s jejich pohlavím souvisí. Nejběžnějším typem diskriminace na trhu práce je diskriminace genderová. Můžeme tedy předpokládat, že ani národnost nemá významný podíl na tom, zda bude cizinec genderové diskriminace ušetřen. S diskriminací spojenou s pohlavím zaměstnance se setkáváme na trhu práce i mezi českými zaměstnanci a v případě cizinců je tomu stejně tak.

H4 Země původu cizince nesouvisí s jeho možnou diskriminací na trhu práce.

Hypotéza byla vyvrácena. Diskriminace cizinců významně souvisí se zemí původu, ze které cizinci přicházejí. Je zřejmé, že i země původu má souvislost s možnou diskriminací na trhu práce.

Cizinci ze zemí, které jsou ekonomicky zaostalé nebo mají výrazně nižší životní úroveň a standard se potýkají s diskriminací a následným pocitem méněcennosti daleko častěji, než cizinci, kteří do České republiky přicházejí ze zemí s vyspělou ekonomikou. Cizinci z třetích zemí nejsou definováni jen jako cizinci

z rozvojového světa, ale jako všichni cizinci pocházející ze zemí mimo EHP, tedy i ti, kteří přicházejí z ekonomicky vyspělých zemí jako je USA, Kanada či Austrálie. Pokud je migrace způsobena tzv. push faktory, kdy jsou cizinci ze své země vytlačováni např. díky nedostatečnému standardu životní úrovně, často přicházejí s pocitem, že se budou v České republice mít lépe, pokud mají nižší socio-kulturní status než běžní čeští občané, je pravděpodobné, že díky předsudkům české společnosti se stanou terčem diskriminace. Zatímco cizinci, kteří přicházejí z vyspělých zemí do České republiky, jsou vystavováni spíše obdivu než diskriminaci, často totiž přicházejí díky nějaké výzvě, která je pro ně natolik atraktivní, že předčí i lepší životní standard jejich domovské země.

H5 Závislost mezi věkem cizince a jeho pracovní integrací je nevýznamná.

Hypotéza byla zamítnuta. Závislost mezi věkem cizince a jeho pracovní integrací je významná. Pracovní integrace cizinců významně souvisí s jejich věkem, je zřejmé, že absolventi či osoby v předdůchodovém věku hledají práci daleko hůře než osoby v produktivním věku. Proto je také patrné z oficiálních statistik, že nejčastěji získávají povolení k pobytu za účelem zaměstnání cizinci v produktivním věku.

H6 Vliv získaného vzdělání na zaměstnanost cizince je nevýznamný.

Hypotéza byla vyvrácena. Vliv získaného vzdělání na zaměstnanost cizince je významný. Vzdělání významně souvisí s pracovní integrací cizince, všeobecně můžeme usuzovat, že čím kvalitnější a vyšší vzdělání, tím méně komplikované je uplatnění na trhu práce. Tato problematika také souvisí s vydáváním modrých karet a nově s typem pobytu „zaměstnanecká karta“, kdy jsou v centrální evidenci uvedena pracovní místa vhodná pro cizince. V mnohých případech se jedná o kvalifikované profese, ve kterých je nedostatek českých pracovníků. Čeští kvalifikovaní pracovníci reagují na výzvy z EU a často odcházejí za lépe placenou práci ve stejném oboru do zahraničí.

Tím vznikají pracovní místa pro kvalifikované cizince, kteří naopak přicházejí z ekonomicky slabších zemí a stejně tak reagují na výzvy České republiky.

Návrhy a opatření

Výzkumné šetření a následná analýza zjištěných dat přinesly zajímavé výsledky, se kterými by bylo vhodné dále pracovat nejen na lokální úrovni, neboť výzkum zahrnoval jen velmi omezený vzorek Ústeckého kraje, ale také při sestavování plánů a strategií pro integraci cizinců v České republice. Z šetření vyplynulo, že ačkoli je v Ústeckém kraji velké procento (60,5 %) pracujících cizinců, podmínky a úspěšnost jejich pracovní integrace je různá, neboť závisí na mnoha faktorech.

Zajímavým poznatkem je, že pracovní integrace je ovlivněna nejen úrovní dosaženého vzdělání, ale také věkem či pohlavím. Dá se tedy předpokládat, že některé skupiny dosaženého vzdělání se na trhu práce uplatňují snáze a jiné hůře, stejně tak je tomu u skupin věkových a genderových. Výzkum také ukázal, že cizinci všeobecně, bez rozdílu pohlaví, považují proces uplatňování se na českém trhu práce jako obtížný, což nekorresponduje s výsledkem, který poukazuje na to, že genderově je nějaká skupina na trhu práce znevýhodněna.

Samotný výzkum odhalil, že ačkoli 30,5 % cizinců v Ústeckém kraji nepracuje, nejedná se o pravou nezaměstnanost. 89 % cizinců, kteří nepracují, mají pádný důvod být ekonomicky neaktivní. Tyto důvody jsou v České republice plně akceptovány, neboť se jedná o důchod, nemoc, studium či mateřskou a rodičovskou dovolenou. Jen 11 % tvoří nezaměstnaní cizinci v pravém slova smyslu, tj. ti, kteří jsou v produktivním věku a nemají závažný důvod nepracovat. Pracovní integrací cizinců se zabývají mnohé neziskové organizace, a ačkoli není jednoduché obhajovat své projekty na zaměstnávání cizinců, stále je možné finanční prostředky na podporu zaměstnávání cizinců získat, zejména z fondů EU. Novodobá nezaměstnanost je závažným problémem dnešní doby, přesto nám však výsledky šetření naznačují, že cizinci jako sociální skupina na trhu práce ji nijak extrémně nezvyšují. Jejich integrace na trh práce je náročná, a aby byla úspěšná, je nutné ji chápat jako dvoustranný proces, kdy je nutné zapojit úsilí jak cizinců samotných, tak snahu české společnosti, která, pokud chce cizince zaměstnat, musí k tomu také vytvářet vhodné podmínky.

Vzhledem k tomu, že úsilí je zaměřeno na české občany, ke kterým má Česká republika určité povinnosti, je zřejmé, že pracovní integraci cizinců nebude významně podporovat a je zcela na cizincích samotných, jak se s uplatňováním na českém trhu práce poperou.

Významné poznatky, které výzkumné šetření přineslo, se týkaly také diskriminace na trhu práce. Je zřejmé, že cizinci nemají život v cizí zemi jednoduchý a xenofobní myšlení a rasismus jsou všudypřítomné, ačkoli se je mnohé zúčastněné organizace snaží všemožně potlačovat, diskriminací na trhu práce jsou ohroženi daleko víc než jiné cílové skupiny na trhu práce. Cizinci jsou na trhu práce diskriminováni nejen z genderových důvodů, což je ovšem všeobecně známé, neboť i čeští občané si myslí, že diskriminace na trhu práce v závislosti na pohlaví existuje a je značná, ať už se týká rozdílného přístupu k ženám a mužům nebo rozdílného platového ohodnocení, kdy ženy jsou stále ještě v mnohých profesích (často v profesích, které jsou stále považovány za typicky mužské) podhodnoceny. Diskriminace cizinců na trhu práce je však také závislá na zemi původu, ze které cizinci pocházejí, což je významným poznatkem a bylo by vhodné zaměřit činnost organizací, které s cizinci pracují, právě na národnosti, které by mohly být diskriminací ohroženy nejvíce. Analýza statistických dat poukázala na fakt, že zpřísnění legislativy zabývající se udělováním povolení k pobytu cizinců ze třetích zemí, se výrazně podepsalo na počtech cizinců, kteří v České republice žijí. Ačkoli v posledních letech dochází opět k mírnému nárůstu počtu cizinců, od roku 2008 jich však výrazně ubylo. Přesto, že všichni cizinci z třetích zemí, kteří zde chtějí legálně pracovat, musí splňovat přísné podmínky, i tak se setkávají s diskriminací a panuje zde názor, že ubírají šance českých občanů na pracovní uplatnění, že tedy nepřímo zvyšují počet nezaměstnaných Čechů. Ačkoli se tento subjektivní pocit českých občanů nezakládá na pravdě, z předsudků a neznalosti cizinecké problematiky pramení stereotypní a xenofobní myšlení, které může vést k diskriminaci cizinců. Diskriminace na trhu práce je stále diskutované téma a měla by být všeobecně potírána, proto se také ve většině případů, kdy jde o diskriminaci z důvodu pohlaví či věku, zdůvodňuje jinými, objektivnějšími důvody. V případě cizinců ale diskriminace tolik skrývaná nebývá, i z výzkumného šetření vyplývá, že cizinci sami o sobě se cítí být nejen v české společnosti, ale také na českém trhu práce, diskriminováni. Přímou diskriminaci pociťují ve formě nižšího platového ohodnocení, horších pracovních podmínek či horší pracovní doby. Přesto si však práce natolik váží, že toto jednání zaměstnavatelů tolerují či přehlížejí.

6 Závěr

Diplomová práce analyzuje současnou situaci postavení cizinců na trhu práce v Ústeckém kraji. Analýza objektivních dat se zabývala obdobím 2004-2013 v závislosti na dostupnosti dat u jednotlivých ukazatelů, kde zjišťovala postupný vývoj počtu cizinců z třetích zemí s povoleným pobytem na území Ústeckého kraje a jejich zaměstnanost ve stejném období. Díky zpřísněným podmínkám, které přinesla změna legislativy v minulých letech, je počet příchozích cizinců z třetích zemí výrazně redukován a ne všichni, kteří mají zájem v České republice trvaleji žít a pracovat, povolení k pobytu získají. Cizinci však hledají možné cesty, jak do naší země přicestovat a pobývat tu legálně a jednou z možných příležitostí je právě uplatnění na českém trhu práce. Ten se však k cizincům z třetích zemí staví diskriminačně a český trh práce se snaží být přístupným zejména pro české občany. I tak tu však stále více cizinců pracovní uplatnění nachází. Významným poznatkem byla zásadní změna počtu cizinců z třetích zemí s povoleným pobytem po roce 2008, kdy se v České republice projevila ekonomická krize a legislativa značně ztížila cizincům z třetích zemí přístup na český pracovní trh. Ačkoli v posledních letech počet cizinců z třetích zemí pomalu stoupá, propad po roce 2008 byl zásadní.

Dalším zajímavým poznatkem, který přinesla analýza počtu zaměstnaných cizinců. Statistická analýza objektivních dat poukazuje na to, že i přes zpřísnění podmínek pro zaměstnávání cizinců ze třetích zemí má trend počtu cizinců ze třetích zemí, kteří jsou úřadem práce evidováni jako zahraniční zaměstnanci, stoupající tendenci. Stejně tak je tomu u počtu cizinců vlastních živnostenské oprávnění, jejichž počet od roku 2013 opět stoupá a trend také naznačuje jejich nárůst.

Výsledky testování hypotéz poukazují na to, že ačkoli v české společnosti převládá názor, že pokud se jedná o diskriminaci na trhu práce z důvodu pohlaví, jsou diskriminováni spíše ženy. I z průměrného výdělku je patrné, že muži mají průměrnou mzdu vyšší a často jsou za stejnou práci lépe ohodnoceni než ženy. V případě cizinců však panuje pocit, že jsou diskriminováni bez ohledu na pohlaví, diskriminaci tedy pocítují jak ženy, tak muži. Navíc bez rozdílu pohlaví cizinci z třetích zemí zastávají názor, že je obtížné práci v České republice získat.

Kdyby bylo dotazníkové šetření provedeno v minulých letech, resp. před rokem 2008, než

se v České republice a na českém trhu práce začala projevovat ekonomická krize, která vedla ke zpřísnění získávání pobytů pro cizince ze třetích zemí v České republice, jistě by výsledky byly odlišné. V tomto období totiž bylo velmi jednoduché obsadit jakékoli pracovní místo v České republice cizincem, aniž by byl testován trh práce, zda není možné toto místo primárně obsadit českým občanem, jak je tomu v současné době. Tato úprava legislativy zapříčinila to, že již není možné získávat legální pobyty pro příbuzné, známé či zprostředkovaně pro cizince vytvořením nového pracovního místa. Tím byl počet nově příchozích cizinců zredukován a bohužel docházelo i k situacím, kdy cizinci bylo ukončeno povolení k pobytu, resp. neprodlouženo povolení k zaměstnání, neboť jeho místo bylo možné obsadit Čechem. I z tohoto důvodu pociťují cizinci diskriminaci na trhu práce velmi silně.

Dalším zjištěním bylo, že diskriminace cizinců významně souvisí se zemí původu, ze které cizinci přicházejí. Je zřejmé, že i země původu má souvislost s možnou diskriminací na trhu práce. Cizinci ze zemí, které jsou ekonomicky zaostalé nebo mají výrazně nižší životní úroveň a standard se potýkají s diskriminací a následným pocitem méněcennosti daleko častěji než cizinci, kteří do České republiky přicházejí ze zemí s vyspělou ekonomikou. Cizinci z třetích zemí nejsou definováni jen jako cizinci z rozvojového světa, ale jako všichni cizinci pocházející ze zemí mimo EHP, tedy i ti, kteří přicházejí z ekonomicky vyspělých zemí jako je USA, Kanada či Austrálie. Pokud je migrace způsobena tzv. push faktory, kdy jsou cizinci ze své země vytlačováni např. díky nedostatečnému standardu životní úrovně, často přicházejí s pocitem, že se budou v České republice mít lépe, pokud mají nižší socio-kulturní status než běžní čeští občané, je pravděpodobné, že díky předsudkům české společnosti se stanou terčem diskriminace. Zatímco cizinci, kteří přicházejí z vyspělých zemí do České republiky, jsou vystavováni spíše obdivu než diskriminaci, často totiž přicházejí díky nějaké výzvě, která je pro ně natolik atraktivní, že předčí i lepší životní standard jejich domovské země.

Důležitou roli v integraci cizinců na český pracovní trh hraje i jejich věk, je zřejmé, že mladší lidé se daleko lépe přizpůsobují požadavkům nové země a nového prostředí.

Stejně tak by se ale měla přizpůsobovat i země hostitelská, kdy je nutné vytvářet takovou legislativu, aby se předcházelo nelegálním pobytům cizinců v České republice a stejně tak

nelegálnímu zaměstnávání a přitom by Česká republika měla pružně reagovat na nové výzvy v podobě nově příchozích cizinců, kteří mohou být pro naši zemi přínosem, obohatit ji na trhu práce o nové poznatky a zkušenosti, ale také v běžném životě, kdy i cizinci mohou naši společnost pozitivně ovlivňovat. Je tedy nutné stanovovat pravidla pro možnosti získání pobytu, ale zároveň motivovat českou společnost a vést ji k odstraňování předsudků a xenofobie. Pracovní integrací cizinců se zabývají mnohé neziskové organizace, a ačkoli je novodobá nezaměstnanost závažným problémem dnešní doby, výsledky šetření naznačují, že cizinci jako sociální skupina na trhu práce ji nijak extrémně nezvyšují. Jejich integrace na trh práce je náročná, a aby byla úspěšná, je nutné ji chápat jako dvoustranný proces, kdy je nutné zapojit úsilí jak cizinců samotných, tak snahu české společnosti, která, pokud chce cizince zaměstnat, musí k tomu také vytvářet vhodné podmínky.

7 Seznam použité literatury

1. **DRBOHLAV, D.** *Immigration and the Czech Republic (with special Respect to the Foreign Labour Force)*, in *International Migration Review*, 2003, vol. 37, no. 1, ISSN 0197-9183
2. **DRBOHLAV, D.** *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Praha: Karolinum, 2008, ISBN: 978-80-246-1552-3
3. **HORÁKOVÁ M.**, *Dlouhodobé trendy ve vývoji pracovních migrací v České republice*, VÚPSV, v.v.i. Praha 2008, ISBN 978-80-7416-020-2
4. **JANDOUREK J.** *Sociologický slovník*, 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 288s. ISBN 80-7178-535-0
5. **MATOUŠEK, O.** *Slovník sociální práce*, Praha: Portál, 2001, ISBN 978-80-7367-368-0
6. **SCHEU, H. C.** *Migrace a kulturní konflikty*. 1.vyd. Praha: Auditorium, 2011. 322s. ISBN 978-80-87248-07-0
7. **HOFÍREK, O., NEKORJAK, M.** *O motivacích zaměstnavatelů k najímání imigrantů*. *Fórum sociální politiky*, 2, 2008, č .4, ISSN 1802-5854
8. **SMĚRNICE RADY 2003/109/ES** ze zde 25. listopadu 2003
9. **STEINICHOVÁ, Ladislava.** *Zaměstnávání cizinců v roce 2000*. 1. vydání. Praha: PRAGOEDUCA, 2000, ISBN 80-7310-011-8
10. **SVATOŠOVÁ L., KÁBA, B.** *Statistické metody II*. 1. vyd. Reprografické studio PEF ČZU v Praze, 2008, 105s., ISBN 978-80-213-1736-9
11. **BARŠA, P.** *Politická teorie Multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, ISBN 80-85959-47-X
12. **TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M.**, *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*, 1. vyd., Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010. 123 s., ISBN-978-80-7416067-7.
13. **USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY** ze dne 4. ledna 2012, č. 6
14. **VESELÁ, J.** *Sociologické metody a jeho metody*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2206. 92s. ISBN 80-7194-847-2
15. **ŠIŠKOVÁ, T.**, *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. 200s. ISBN 80-7178-648-9

16. **ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD**, *Cizinci v ČR 2014*, 2014, ISBN-978-80-250-2582-6
17. **VYHLÍDAL**, J. *Zaměstnavatelé a zahraniční pracovní síla*. Dostupné z www: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210082>>
18. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Kolektiv autorů. Triton, 2008. 365s. ISBN 978-80-7387-097-3
19. **Zákon č. 234/1999 Sb.**, o policii
20. **Zákon č. 325/1999 Sb.**, o azylu
21. **Zákon č. 326/1999 Sb.**, o pobytu cizinců na území ČR
22. **Zákon č. 435/2004 Sb.**, o zaměstnanosti

Internetové zdroje:

www.migraceonline.cz

www.cizinci.cz

www.mvcr.cz

www.czso.cz

www.esfcr.cz

8 Seznam tabulek a grafů

- Tabulka č. 1 – Počet cizinců z třetích zemí v Ústeckém kraji k 31. 12. 2013, str. 35
- Tabulka č. 2 – Zaměstnanost cizinců z třetích zemí v Ústeckém kraji k 31. 12. 2013, str. 38
- Tabulka č. 3 – Vývoj počtu cizinců v Ústeckém kraji, str. 39
- Tabulka č. 4 – Vyhodnocení trendu počtu cizinců v Ústeckém kraji, str. 40
- Tabulka č. 5 – Počet evidovaných cizinců úřadem práce v Ústeckém kraji, str. 42
- Tabulka č. 6 – Vyhodnocení trendu počtu cizinců evidovaných úřadem práce v Ústeckém kraji, str. 43
- Tabulka č. 7 – Počet cizinců se živnostenským oprávněním v Ústeckém kraji, str. 45
- Tabulka č. 8 – Vyhodnocení trendu počtu cizinců s živnostenským oprávněním v Ústeckém kraji, str. 45
- Tabulka č. 9 – Věková struktura respondentů, str. 49
- Tabulka č. 10 – Pohlaví respondentů, str. 50
- Tabulka č. 11 – Druh pobytu, str. 51
- Tabulka č. 12 – Země původu, str. 52
- Tabulka č. 13 – Vzdělání respondentů, str. 53
- Tabulka č. 14 – Příchod do České republiky, str. 54
- Tabulka č. 15 – Práce v České republice, str. 55
- Tabulka č. 16 – Důvody nezaměstnanosti, str. 56
- Tabulka č. 17 – Druh vykonávané práce, str. 58
- Tabulka č. 18 – Způsob získání práce, str. 59
- Tabulka č. 19 – Subjektivní pocit o obtížnosti získání práce, str. 60
- Tabulka č. 20 – Problémy se získáním práce, str. 61
- Tabulka č. 21 – Diskriminace na trhu práce, str. 62
- Tabulka č. 22 – Výsledky testování hypotéz, str. 65
-
- Graf č. 1 – Vývoj počtu cizinců v Ústeckém kraji, str. 41
- Graf č. 2 – Vývoj počtu cizinců evidovaných úřadem práce v Ústeckém kraji, str. 44
- Graf č. 3 – Vývoj počtu cizinců s živnostenským oprávněním v Ústeckém kraji, str. 46

9 Přílohy

Příloha č. 1 – Dotazník: nástroj ke sběru dat pro standardizovaný rozhovor

Dotazník

Dotazník č.

Lokalita:

1. **Věk:**
2. **Pohlaví:**
3. **Vzdělání:**
4. **Země původu:**

5. **Proč jste přišel/přišla do České republiky?**

Narodil/a jsem se tu	1
Jako nezletilý s rodiči	2
Kvůli vzdělání	3
Za prací	4
Za rodinou	5
Z humanitárních důvodů	6

6. **Jaký je Váš druh pobytu?**

Přechodný (rodinný příslušník)	1
Dlouhodobý – studium	2
Dlouhodobý – práce	3
Dlouhodobý – podnikání	4
Dlouhodobý – rodina	5
Dlouhodobý – jiný	6
Trvalý	7
Azyl/doplňková ochrana	8

7. **Pracujete v České republice?**

ANO	1
NE	2

8. **Z jakého důvodu nepracujete?
(pouze v případě odpovědi NE v otázce č. 7)**

Studium	1
Mateřská/rodičovská dovolená	2
Neznalost jazyka	3
Starobní důchod	4
Nemoc/invalidita	5
Práci hledám	6
Pracovat nechci	7

V případě odpovědi ANO:

9. Jakou práci v ČR vykonáváte?

(pouze v případě odpovědi ANO v otázce č. 7)

Jednatel	1
Lékař	2
Pohostinství	3
Stavební dělník	4
Pomocná pracovní síla	5
Dělník ve výrobě	6
OSVČ	7
Maloobchod	8
Ostraha	9

10. Jakým způsobem jste zaměstnání získal/a?

(pouze v případě odpovědi ANO v otázce č. 7)

Úřad práce	1
Zprostředkovatel	2
Inzerce	3
Pomoc známých	4
Sám – podnikám	5
Agentura	6

11. Myslíte si, že je obtížné získat v České republice práci?

ANO	1
NE	2

12. Jaký je největší problém při získávání zaměstnání v ČR?

Diskriminace	1
Neznalost jazyka	2
Získání povolení	3
Nostrifikace	4
Administrativa	5
Jiné	6

13. Pociťujete osobně nějaký druh diskriminace na trhu práce?

NE	1
Ano – horší platové podmínky	2
Ano – horší pracovní podmínky	3
Ano – nepřiměřená pracovní doba	4
Ano – jiný	5